

T.C
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
ADLİ – KLİNİK PSİKOLOJİ PROGRAMI

DUYGUSAL İSTİSMAR ALGILAYAN VE
ALGILAMAYAN ERGENLERİN KAYGI DÜZEYLERİ
VE DENETİM ODAKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İDİL CEMRE ÖZTEP

071111113

Danışman Öğretim Üyesi:
Doç. Dr. İLYAS GÖZ

İstanbul, Eylül 2010

T.C
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DUYGUSAL İSTİSMAR ALGILAYAN VE
ALGILAMAYAN ERGENLERİN KAYGI DÜZEYLERİ
VE DENETİM ODAKLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İDİL CEMRE ÖZTEP

071111113

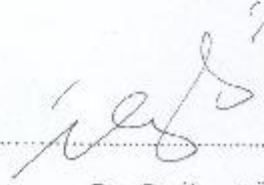
Danışman Öğretim Üyesi:

Doç. Dr. İLYAS GÖZ

İstanbul, Eylül 2010

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

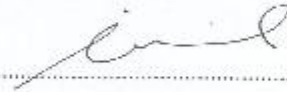
23.09.2010 tarihinde tezinin savunmasını yapan İdil CEMRE ÖZTİP'e ait "Duygusal İstismar Algılayan ve Algılamayan Ergenlerin Kaygı Düzeyleri ve Denetim Odaklarının Karşılaştırılması" başlıklı çalışması, Jüriimiz Tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Adli-Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. İlyas GÖZ
Başkan
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Bayhan ÜGE
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. İdil BALKAN KAYA
(Üye)

ÖN SÖZ

Araştırmanın gerçekleşmesinde bana ellerinden gelen yardımı esirgemeyen Bartın Ortaöğretim kurumu yöneticilerine, öğretmen ve öğrencilerine de teşekkür ederim.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde pek çok kişinin desteği ve emeği bulunmaktadır. Öncelikle araştırmanın başından sonuna kadar her türlü desteği, hoşgörüyü benden esirgemeyen Nilgün HASAN'a ve istatistik konularında çalışmalarına destek olan, yardımlarını eksik etmeyen Nazlı DİLLİ'ye teşekkür ederim.

Ayrıca her zaman benim yanımda olan ve beni destekleyen, sevgilerini ve yardımlarını hep hissettiren aileme ve Tolga M. AKGÜL'e teşekkür ederim.

Eylül, 2010

İdil Cemre Öztep

ABSTRACT

The main purpose of this research is to compare and investigate anxiety and locus of control of the high school adolescents with and without emotional abuse history. Emotional abuse perception, locus of control, anxiety, sex, age, educational status of their parents, behavior of their parents and parental monthly income have been investigated in detail of the voluntarily participated students.

This research holds the adolescent population of high school students living in Bartın between the ages 15 and 18. The sample of this research consists of 263 students of Bartın Anadolu Lisesi, Bartın Cumhuriyet Lisesi, Bartın Kozcağız Lisesi, Bartın D. Fıncıoğlu Lisesi, Ulus Kumluca Lisesi, Bartın K6ksal Toptan Lisesi ve Kurucaşile Lisesi at 9th, 10th, 11th and 12th class which are qualified to represent the city of Bartın. In this research, in addition to Personal Information Form prepared by the researcher, Emotional Abuse Scale, Brief Symptom Inventory and Rotter Locus of Control Scale have been applied.

Statistical analysis of the data which collected from the survey with four sections has been made with SPSS 15.0 software. Frequency, percentage, means, standard deviation, independent sample t-test, Chi-square test techniques have been used for data analysis.

The result of this research shows that adolescents with emotional abuse history are closer to the external locus of control and more anxious; adolescents without emotional abuse history are closer to internal locus of control and less anxious. Perceived abuse doesn't depend on sex and parental behavior. However perceived abuse by adolescent depends on parental educational status and parental income.

Regarding to the hypothesis of this research, adolescents with emotional abuse history are closer to external locus of control and adolescents without emotional abuse history are closer to internal locus of control. Besides, matching

with the litterateur, a relationship is expected between the emotional abuse level perceived by the participant and anxiety. The hypothesis has been verified after this research.

Keywords: Emotional Abuse, Anxiety, Locus Of Control, Internal Locus of Control, External Locus of Control.

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı, lise seviyesinde okuyan duygusal istismara uğramış ergenler ile uğramamış ergenlerin kaygı düzeyleri ve denetim odaklarının karşılaştırarak incelenmesidir. Araştırmaya katılan gönüllü öğrencilerin, duygusal istismar algıları, denetim odağı algıları, kaygı durumları, cinsiyetleri, yaşları, anne ve babalarının eğitim durumları, ailelerin tutumları ve ailelerinin aylık ortalama gelirleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini, Bartın İli sınırları içerisinde, lisede okuyan, 15 – 18 yaşları arasındaki ergenler oluşturmaktadır. Örneklem ise, Bartın İli'ni temsil edebilecek nitelikte oldukları varsayılan, Bartın Anadolu Lisesi, Bartın Cumhuriyet Lisesi, Bartın Kozcağz Lisesi, Bartın D. Fırıncıoğlu Lisesi, Ulus Kumluca Lisesi, Bartın Köksal Toptan Lisesi ve Kurucaşile Lisesi 9. 10. 11. ve 12. Sınıflarında okuyan, toplam 263 öğrencidir. Bu araştırmada, araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu'na ek olarak, Duygusal İstismar Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Rotter Denetim Odağı Ölçeği kullanılmıştır.

Dört bölümden oluşan anketten elde edilen verilerin istatistiksel incelenmesi SPSS 15.0 paket programı ile yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma, bağımsız gruplar t-testi ve ki-kare testi teknikleri kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, duygusal istismara uğramış ergenlerin dış denetim odağına daha yakın ve daha kaygılı, duygusal istismara uğramamış ergenlerin ise iç denetim odağına daha yakın ve daha az kaygılı oldukları bulunmuştur. Algılanan istismar, cinsiyete göre değişmemektedir. Ancak ergenler tarafından algılanan istismar, anne ve babanın eğitim durumu, aile tutumları ve ailenin gelir düzeyine göre değişmektedir.

Araştırmanın hipotezine göre duygusal istismara uğramış ergenler dış denetim odağına, duygusal istismara uğramamış olanlar ise iç denetim odağına daha yakın olacaklardır. Ayrıca, literatüre uygun şekilde, katılımcıların algıladıkları

duygusal istismar düzeyi ile kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olması beklenmektedir. Araştırma hipotezi, araştırma sonucunda doğrulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal İstismar, Kaygı, Denetim Odağı, İç Denetim Odağı, Dış Denetim Odağı.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖZET.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGE ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Çocuk ve Çocuk Hakları Kavramı.....	3
1.1.1. Çocuk Kavramı.....	3
1.1.2. Çocuk Hakları Kavramı.....	4
1.2. Çocuk İstismarı.....	5
1.2.1. Çocuk İstismarı Kavramı.....	5
1.2.2. Çocuk İstismarının Tarihçesi.....	8
1.2.3. İstismar ile ihmal Arasındaki Farklar.....	12
1.2.4. Genel Olarak Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Kuramlar.....	14
1.2.4.1. Psikiyatrik Model.....	14
1.2.4.2. Sosyolojik Model.....	15
1.2.4.3. Sosyal – Durumsal Model.....	16

1.2.4.4. Sosyal Etkileşimsel Model.....	17
1.2.5. Çocuk İstismarı Türleri.....	18
1.2.5.1. Fiziksel İstismar.....	20
1.2.5.2. Cinsel istismar.....	22
1.2.5.3. Duygusal İstismar.....	23
1.3. Duygusal İstismar ve İhmal.....	24
1.3.1. Duygusal İstismara Neden Olan Başlıca Ebeveyn Davranışları.....	29
1.3.1.1. Reddetme.....	29
1.3.1.2. Tek Başına Bırakmak.....	30
1.3.1.3. Suça Yönelme.....	30
1.3.1.4. Şiddet ve Korkuya Dayalı İletişim.....	31
1.3.1.5. Kendi Çıkarına Kullanma.....	31
1.3.1.6. Kapasite Üstü İstek.....	32
1.3.1.7. Duygusal Tepkiyi Göstermeme.....	32
1.3.1.8. Aşağılama.....	33
1.3.1.9. Aşırı Koruma.....	34
1.3.1.10. Ayrım ve Karşılaştırma Yapma.....	34
1.3.2. Duygusal İstismarın Etkileri.....	35
1.4. Kaygı.....	37
1.4.1. Kaygı ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....	40
1.4.1.1. Psikoanalitik Yaklaşım.....	40
1.4.1.2. Varoluşçu Yaklaşım.....	44
1.4.1.3. Hümanist Yaklaşım.....	44
1.4.2. Kaygı Türleri.....	45

1.4.3. Genellenmiş Kaygı Bozukluğu.....	47
1.5. Denetim Odağı.....	47
1.5.1. Rotter'ın Sosyal Öğrenme Teorisi ve Denetim Odağı.....	51
1.5.2. Denetim Odağını Açıklamaya Çalışan Yaklaşımlar.....	54
1.5.3. Denetim Odağına Göre İçten Denetimli ve Dıştan Denetimli Kişilerde Görülen Özellikler.....	58
1.5.3.1. İçten Denetimli Kişilerde Görülen Özellikler.....	59
1.5.3.2. Dıştan Denetimli Kişilerde Görülen Özellikler.....	60
1.6. Yurtiçi ve Yurtdışı'nda Yapılmış Araştırmalar.....	60
1.6.1. Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar.....	60
1.6.2. Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	64
1.7. Araştırmanın Amacı.....	66
1.7.1. Amaç.....	66
1.7.2. Araştırmanın Temel Hipotezi.....	66
1.7.2.1. Diğer Araştırma Soruları.....	66
1.8. Tezin Önemi.....	67
2. BÖLÜM.....	68
YÖNTEM.....	68
2.1. Araştırma Modeli.....	68
2.2. Araştırma Evreni ve Örneklem.....	68
2.3. Veri Toplama Araçları.....	69
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	69
2.3.2. Duygusal İstismar Ölçeği.....	69
2.3.3. Kısa Semptom Envanteri.....	70
2.3.4. Rotter Denetim Odağı Ölçeği.....	71

2.4. İşlem.....	72
3. BÖLÜM.....	74
BULGULAR.....	74
3.1. Elde Edilen Cevaplara Göre Dağılım Tabloları.....	74
3.1.1. Kişisel Bilgi Formu'ndan Elde Edilen Cevapların Dağılım Tabloları.....	74
3.1.2. Duygusal İstismar Ölçeği'nden Elde Edilen Cevapların Dağılım Tabloları.....	77
3.1.3. Kısa Semptom Envanteri'nden Elde Edilen Cevapların Dağılım Tabloları.....	77
3.1.4. Rotter Denetim Odağı Ölçeği'nden Elde Edilen Cevapların Dağılım Tabloları.....	78
3.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	78
3.2.1. Duygusal İstismara Uğramış Ergenler ile Duygusal İstismara Uğramamış Ergenlerin Denetim Odaklarının Karşılaştırılması.....	78
3.2.2. Duygusal İstismara Uğramış Ergenler ile Duygusal İstismara Uğramamış Ergenlerin Kaygı Puanlarının Karşılaştırılması.....	79
3.2.3. Katılımcıların Cinsiyetleri ile Algıladıkları Duygusal İstismar Arasındaki Farkın Araştırılması.....	80
3.2.4. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumu ile Algıladıkları Duygusal İstismar Arasındaki Farkın Araştırılması.....	81
3.2.5. Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumu ile Algıladıkları Duygusal İstismar Arasındaki Farkın Araştırılması.....	82
3.2.6. Katılımcıların Ailelerinin Gelir Düzeyleri ile Algıladıkları Duygusal İstismar Arasındaki Farkın Araştırılması.....	83
4. BÖLÜM.....	85
TARTIŞMA.....	85
KAYNAKLAR.....	92

EKLER.....	102
ÖZ GEÇMİŞ.....	120

SİMGE ve KISALTMALAR LİSTESİ

%	: Yüzde. Bir sayının yüze bölünmesi ile bulunan oran.
sd	: Birden fazla grup olması durumunda serbestlik derecesi
F	: Birden fazla örneklem kümesinin karşılaştırılmasında ölçüt olan, iki farklı kümenin varyansları oranıdır.
N	: Örneklemdaki toplam denek / anket yanıtlayanlar sayısı.
p	: Hata yapma olasılığı.
t	: t-testi sonucu elde edilen değer.
α	: alfa değeri.
Anova	: Gruplar arası ve grup içi ortalamaların oranı.
t-test	: İki grubun ortalamaları arasında fark olup olmadığının testi.
SPSS	: Sosyal Bilimler için istatistik programı.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı.....	74
Tablo 2. Katılımcıların Yaş Dağılımı.....	75
Tablo 3. Katılımcılarının Annelerinin Eğitim Durumu Dağılımı.....	75
Tablo 4. Katılımcılarının Babalarının Eğitim Durumu Dağılımı.....	76
Tablo 5. Ailenin Aylık Ortalama Gelir Dağılımı.....	76
Tablo 6. Duygusal İstismar Ölçeği'ne Verilen Cevapların Dağılımı.....	77
Tablo 7. Kısa Semptom Envanteri'ne Verilen Cevapların Dağılımı.....	77
Tablo 8. Rotter Denetim Odağı Ölçeği'ne Verilen Cevapların Dağılımı.....	78
Tablo 9. Duygusal İstismar Durumuna Göre Denetim Odağı Puanı Bağımsız Gruplar T-Testi Farkı.....	78
Tablo 10. Duygusal İstismar Durumuna Göre Kaygı Puanı Bağımsız Gruplar T-Testi Farkı.....	79
Tablo 11. Duygusal İstismar Durumuna Göre Cinsiyetler Arası Ki-Kare Testi Farkı.....	80
Tablo 12. Duygusal İstismar Durumuna Göre Anne Eğitim Grupları Arası Ki-Kare Testi Farkı.....	81
Tablo 13. Duygusal İstismar Durumuna Göre Baba Eğitim Grupları Arası Ki-Kare Testi Farkı.....	82
Tablo 14. Duygusal İstismar Durumuna Göre Aile Gelir Grupları Arası Ki-Kare Testi Farkı.....	83

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde modernleşme ve her alandaki hızlı değişimler, bireylerin ruh sağlığını etkilemektedir ancak bu değişimlerden çocuklar, yetişkinlerden çok daha fazla etkilenmektedirler. Toplumun geleceğinde etki payı yüksek olan yeni nesillerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı olması önemlidir. Bu sebeple çocuğun kişiliği ve gelişimi üzerinde olumsuz etkiye sahip faktörlerin belirlenmesi ile ilgili yapılan araştırmalar da son yıllarda giderek artış göstermiştir.

Çocuk istismarı ve ihmali toplum sağlığı açısından önemli sorunlar olarak dikkat çekmektedir. Çocuk istismarı, çocukların başta anne ve babaları olmak üzere, bakmakla yükümlü kişiler ve diğer yetişkinler tarafından fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimlerini engelleyen ya da beden veya ruh sağlığına zarar veren, kaza sonucu olmayan durumlarla karşı karşıya bırakılmasıdır.

Ana babası tarafından sürekli eleştirilen, aşağılanan, sevgi ve ilgi ihtiyacı yeterince karşılanamayan çocuklar, pasif kişilik özelliklerine sahip, kendine güveni olmayan ve anti sosyal davranışlar gösteren kişiler olarak tanımlanmaktadır.

Bunların yanı sıra duygusal istismar, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Erkman, 1991). Çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun duygusal yaşantısını ve kişiliğini direkt olarak etkilemekte, kaygı düzeyini yükseltmekte ve çocuğun ilerdeki yaşantısında sağlıklı bir kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir.

Ergenlik dönemi ile birlikte bireylerde kimlik arayışının başlaması ile birlikte anksiyete düzeyinde de yükselmeler olabilmektedir. Kimlik arayışı ile bağlantılı olarak sosyal beğeni ve bağımsızlık çatışmaları ergenlerde görülen normal kaygılardır. Ancak yaşadığı çevre içinde kendisini güven altında ve huzurlu hisseden bireyde korku ya da kaygı en az düzeyde görülür. Dolayısıyla yaşanan çevrenin ergene güven vermesi ve destek olması, tutarsız tutumların en aza indirilmesi bu açıdan önem taşımaktadır (Cüceloğlu, 1993b).

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili kavramlar, daha önce yapılan ilişkili çalışmalar ve problem durumu ortaya konduktan sonra, araştırmanın amacı ve bu amaca yönelik tasarlanan hipotezler, araştırmanın önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlar üzerinde durulacaktır.

1.1. Çocuk ve Çocuk Hakları Kavramı

1.1.1. Çocuk Kavramı

“Çocuk” kavramı tarihte toplumun yapısına, kültürüne, inancına, ekonomisine göre değişen bir kavramdır (Bayhan, 1998). Jean Jacques Rousseau ünlü eseri Emile’de (1762), “çocuk nedir?” sorusuna “çocuk yetişkin olmayandır!” cevabını vermiştir. İşte bu yaklaşım, yüzyıllarca çocuğu ‘küçük yetişkin’ olarak gören anlayışa karşı yapılmış en kökten karşı çıkıştır (Doğan, 2004).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1’nci maddesinde 18 yaşından küçük herkesin çocuk olduğu belirtilmektedir. Türk hukuk sisteminde 18 yaşın altındakiler kural olarak çocuk olarak kabul edilir. 5721 Sayılı Türk Medeni Kanununda erginliğin 18 yaşın doldurulmasıyla başlayacağı, ayrıca 15 yaşını dolduran küçüklerin kendi istekleri ve velilerinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceği hüküm altına alınmıştır.

5397 Sayılı Çocuk Koruma Kanununda; “Daha erken yaşta ergin olsa bile, (18) yaşını doldurmamış kişi” çocuk olarak tanımlanmıştır. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ise “Çocuk deyiminden, henüz 18 yaşını doldurmamış kişi anlaşılır” hükmüne yer vermiştir.

1.1.2. Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hakları, çocukların çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Franklin'in sınıflandırmasına göre çocuk hakları 'refah hakları', 'koruyucu hakları', 'yetişkin hakları' ve 'ana babalara karşı haklar' olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmaktadır. Refah haklarına beslenme, tıbbî hizmet, barınma ve eğitim boyutları; koruyucu haklarına yetersiz ilgi, ev içindeki ihmal, taciz, fiziksel ya da duygusal kötü muameleden korunma; ana babalara karşı haklara ebeveynler karşısında kişisel özgürlük ve özerkliklerini arttırmaya yönelik seçme, karar verme hakları girer (Doğan, 2004).

Doğal hukuk açısından çocuk hakları, çocuğun doğuştan sahip olduğu hakların tümüdür. Bu haklar, çocuğun gelişme çağında teorik olarak, bütün çocuklara tanınması gereken ideal haklardır. Bu haklar çeşitli devletlerde değişik ölçülerde uygulamaya konmuş bulunabilir.

Pozitif hukuk açısından çocuk hakları özel hukuk, sosyal hukuk, kamu hukuku ve uluslararası sözleşmelerde yer alan kuralların çocuklara tanıdığı hak ve sorumlulukların tümünü ifade eder. Modern hukuk sistemlerinde çocuk, bir birey olarak devlet tarafından yasalarla korunmaktadır. Bu yasaların doğal ve evrensel hukuk kurallarına uygun olması için uluslararası normlar geliştirilmiştir (Öztürk, 2007).

1.2. Çocuk İstismarı

1.2.1. Çocuk İstismarı Kavramı

Çocuk istismarı ve ihmali, ana baba ya da bakıcı gibi bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen ya da kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ya da eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, cinsel ya da sosyal açıdan zarar görmesi, sağlık ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur (Taner ve Gökler, 2004).

Dünya Sağlık Örgütü, bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışları çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Çocuk doğduğu andan itibaren ailesiyle kurduğu etkileşimden çıkardığı sonuçları özümseyerek kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır. Çocuk, ana babaya yalnızca bakım ve beslenme açısından değil, aynı zamanda ilgi ve sevgi bakımından da muhtaçtır. Çocuk sevgi dolu ve huzurlu bir aile ortamında davranışlarını, sosyal ilişkilerini ve topluma uyumunu düzenler; yani nesillerin iyi yetişmesi, ana baba tutumlarına bağlıdır ve onların eseridir. Bu nedenle ana babaların çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, çocuğun yetiştiği ortam, çevresindeki diğer yetişkinlerin davranışları çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından önemlidir (Bayhan, 1998).

Güler ve arkadaşlarına göre ise, çocuk istismarı ve ihmali çocuklara ana babaları veya onlara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli kişiler ya da yabancılar tarafından, sağlıklarına zarar veren fiziksel, duygusal, zihinsel ya da sosyal gelişmelerini engelleyen tutum ve davranışlara maruz bırakılmalarıdır. Çocuk ihmali ve istismarını çocuk sağlığını ve refahını zedeleyen, çocukta yaşamı boyunca kalıcı izler bırakan bir sağlık sorunu olarak gören Güler ve arkadaşları; istismar ve ihmal edilen çocuklarda depresyon belirtileri, davranış bozukluğu, öğrenme güçlükleri, sıklıkla alkol ve bağımlılık yapan maddeleri kullanma gelecekte başkalarına ve kendine şiddet (intihar) uygulama, konuşmada gecikme, okulda başarısızlık, düşük öz saygı ve benlik kavramlarının zayıf olması ve gelecek konusunda beklentilerin düşük olması gibi olumsuzlukların görüldüğünden bahsetmektedirler (Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002).

Çocuk istismarını tanımlamanın nedeni çocuğu korumaktır. Bu nedenle tanımlar yapılırken, çocuğun uğradığı zarar çocuk gelişiminin çeşitli yönleri (zihinsel, fiziksel, duygusal ve sosyal) hesaba katılarak belirlenmelidir. Aynı zamanda, bu etkilere neden olan ana babanın davranışı da çocuk istismarı yargısına varırken hesaba katılmalıdır (Polat, 2001).

Çocuğun istismar ve ihmal edilmesini belirgin olarak tanımlamak kolay değildir. Amerika'da bu konu ile ilgili olan Hırpalanan ve İhmal Edilen Çocuklar Ulusal Merkezi çocuğun hırpalanmasını, çocuğa karşı fiziksel, duygusal ve cinsel zararlarla sonuçlanan ve tekrarlanan kötü davranışlar ya da çocuğun ana baba ve diğer yetişkinler tarafından ihmali olarak tanımlamaktadır (Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu, 1999).

Çocukların korunmaları gerektiği düşüncesi, ancak 19. yüzyılın sonlarında ciddi ve önemli bir sorun olarak ele alınmaya başlamıştır. Bu dönemde İngiltere ve Amerika’da çocukları istismardan ve kötü muameleden koruyan yasa düzenlemeleri yapılmıştır. Çocuk doktoru C. Henry Kemp’in “Hırpalanmış çocuk sendromu” adlı makalesi ise konuya verilen önem ve ilgiyi arttırmıştır (Kozcu, 1989).

Dünya Sağlık Örgütü’nün 1999’da yaptığı tanıma göre, çocuk istismarı veya çocuğa karşı kötü muamele çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve değerine zarar verebilen, fiziksel ve / veya duygusal kötü davranışı, cinsel istismarı, ihmali, ticarî çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren her türlü davranışı içeren davranışlardır (aktaran Topbaş, 2004)

Taner ve Gökler’e göre çocuk istismarı ve ihmali, ana baba ya da bakıcı gibi bir yetişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen, çocuğun gelişimini engelleyen, kısıtlayan eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ya da eylemsizliklerin sonucu olarak çocuğun fiziksel, ruhsal, sosyal açıdan zarar görmesi, sağlığı ve güvenliğinin tehlikeye girmesi söz konusudur (2004).

Birleşmiş Milletler Çocuk Yardım Fonu (UNICEF) tarafından 1986’da çocuk istismarının kapsamı şöyle belirlenmiştir:

1. Çocuğa maksatlı olarak zarar verilmesi,
2. Bu davranışın sosyal açıdan yasaklanmış olması,

3. Eylemin istismar olduğu konusunda uluslararası bir görüş birliğinin bulunması,

4. Bu eylemden sadece veya daha çok çocukların zarar görmüş olması (Bulut, 1996).

1.2.2. Çocuk İstismarının Tarihçesi

Çocuk istismarı insanlık tarihi kadar eskidir. Buna karşın insanların bu konuya dikkati dünya genelinde son yüzyıl içinde, ülkemizde ise son yıllarda yönelmiştir. İstismardan korunma, Çocuk Hakları Sözleşmesine girmesinden itibaren temel bir çocuk hakkı olarak kabul edilmiştir. Ancak, bu aşamaya gelinceye kadar çok zaman geçmesi gerekmiş ve istismar konusu yüzyıllar boyunca göz ardı edilmiştir.

Eski çağlarda çocuğun yazgısı annesinin yazgısına sıkı sıkı bağlıydı. Her ikisi de toplumda kölelerden biraz daha iyi durumdaydılar ama bu, her ikisinin mal gibi alınıp satılmasını, döve döve sakat bırakılmasını, kurban edilmesini önleyemiyordu. Örneğin, köleci uygarlıklar diye bilinen eski Yunan'da ve Roma'da babaların çocukları üstündeki hakları sınırsız, egemenlikleri tartışılmazdı. Romalı baba çocuğunu dilediği gibi cezalandırabilir, alıp satabilir, sakat bırakabilir veya öldürebilirdi. Babanın oğlu üzerindeki egemenliği ölünceye dek, kızı üzerindeki de evleninceye dek sürerdi. Aristo gibi düşünür bile babaların sınırsız haklarını haklı gösteriyordu: "Bir efendinin kölesi, bir babanın da oğlu üstündeki hakkı bir mülkiyet hakkıdır. Bu nedenle mülkiyete haksızlık söz konusu olamaz." (Yörükoğlu, 1992).

Aristo, “Bir çocuğun yetiştirilmesi ya da terk edilmesi arasındaki tercihle ilgili olarak, hiçbir sakatın yetiştirilmemesi ile ilgili bir kanun olmalıdır” diyerek sakat ve özürlü çocuklar için bir kader çizmiştir (Polat, 2001).

Romalı filozof Seneca da çocukların evden atılmalarını, sakat bırakılıp dilendirilmelerini onaylıyordu; “Sokakları dolduran sakat, çarpık, kötürüm çocuk sürüsüne bakınca insanın gülesi geliyor. Ana babalar sokağa atmakla aslında onlara iyilik ediyorlar. Bu durumdan cumhuriyetin zarar göreceğini hiç sanmıyorum” (Yörükoğlu, 1992).

Çocuk istismarının en ağır şekli olan çocuk öldürme legal olarak İspartalılarda sağlıklı olmayan bebeklerin öldürülmesi şeklinde uygulanmaktaydı. Tarihte çeşitli toplumlarda çocukların ilahlara kurban edilmesi geleneği yaygın olarak görülmektedir (Polat, 2001).

Ortaçağ'da doğum ve bebek ölümü oranları çok yüksek olduğundan altı yaşından küçükler ailenin üyesi olarak kabul edilmemekteydi. Ana babalar çocuklarına derinden bağlanmaktan kaçınmaktaydı, çünkü onları sıklıkla kaybediyorlardı. Bebek ölümü oranlarının yüksek olması, sadece tıbbi bilgisizlik ve kötü sağlık uygulamalarından değil, bebeğin gereksinimlerini anlayamamaktan doğan ihmalden ve kaba muameleden de kaynaklanıyordu (Gander ve Gardiner, 2001).

Ortaçağ'da Avrupa'da da istenmeyen çocuklar öldürülüp dereye atılırdı. Eskimolar bebekleri buzlu suya atar, Araplar kuma gömerdi. Çin'de 20. Yüzyıla

değın kız çocuklar ekonomik nedenlerle satılmakta ya da işgücüne fazla katkıları olmayacağı gerekçesiyle öldürölmekteydi (Polat, 2001). Aynı dönemde Japonya’da yeni doğan çocuğun yaşayıp yaşamama kararını aile verir ve uygulardı. Afrika’da istenmeyen çocuklar ormana bırakılıyor ya da suya atılıyor, eğer yaşarsa güçlü olduğu için yaşamaya hak kazandığı düşünölmüyordu (Yörüköğlü, 1992).

İlk yıl boyunca bebekleri kundaklamak bir ortaçağ geleneği idi. Geçmişteki çocuk yetiştirme uygulamalarını ve çocukluk kavramlarını araştıran tarihçi De Mause’a göre kundaklamanın en önemli amacı yetişkinin rahatıydı. Kundaklanan bebekler sessiz ve edilgen oluyordu, daha fazla uyuyor ve daha az ağlıyordu. Kundaklanmış bebekler saatlerce sıcak bir fırının arkasındaki duvarda kancalarda asılı dururdu (aktaran Gander ve Gardiner, 2001).

Parası olan aileler çocuklarını sütanneye gönderiyor ya da birlikte yaşayacakları bir sütanne kiraliyordu. Çocukların beş yaşına kadar gerçek anneleri ile ilişkileri ya çok azdı ya da hiç yoktu. Bazı anneler zamanı geldiğinde çocuklarının sütanneden ayrılmak istememesini bir türlü anlayamıyordu (Gander ve Gardiner, 2001).

1600’lü yıllarda çocuklar sevilecek değil daha çok korkulacak varlıklardı. Okulda sürekli dövölmüyorlardı ve bu tür bir disiplin anlayışının doğruluğu sorgulanmıyordu (Sagan, 2003).

Yeniden doğuş çağında, Rönesans’ta İtalya’da yeni doğan çocukların enseleri kızgın demirle dağlanırdı. Romalılarından başlayarak 19. yüzyıla dek Avrupa’da güçlü

olsunlar diye bebekler buzlu suya sokulup çıkarılırdı. İtalya’da kilise korosunda şarkı söyleyen erkek çocuklar, ergenlik çağına girince sesleri bozulmasın diye iğdiş edilirdi.

İlk İngiliz yasalarına göre çocuk satışı kabul görüyordu. Elizabeth dönemi Fakirler Kanunu, çocukların ana babalarından ayrılıp satılmalarını öngörüyordu. Endüstri Devrimi sırasında çocukların satılıp paralarının alınması yasaldı. Bu çocuklar zincirlerle makinelere bağlanıp çalıştırılıyordu. Amerika Birleşik Devletleri’nde de durum aynıydı. 1628 Massachusetts kolonisi, İnatçı Çocuk yasasına göre asi bir çocuğun öldürülmesini kabul ediyordu (Polat, 2001).

Çocuk istismarı konusunda atılan en önemli adım, 1924 yılında yayınlanan Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesidir. Ayrıca ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), UNESCO (Uluslararası Halk Sağlık Eğitimi) ve UNICEF (Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu) çocuk istismarı konusunda önemli adımlar atmıştır (Çakmaklı, 1999).

Bu konudaki en önemli gelişme ise kuşkusuz, 1989’da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda oybirliği ile kabul edilen “Çocuk Hakları Sözleşmesi”dir. Sözleşmenin 19. Maddesine göre çocuğun, bakımıyla sorumlu olan kişilerden gelecek her türlü kötü muameleye karşı korunması devlet yükümlülüğündedir (Kara ve ark., 2004).

Ülkemizde 1980’li yıllarda resmi kurumların yanında sivil toplum kuruluşları da çocuk istismarı konusunda çalışmalar yapmaya başlamışlardır. 1986 yılında Ankara’da Çocuk İstismarını Önleme Derneği kurulmuş ve uzun süre istismara

maruz kalan çocukların tek başvuru merkezi olarak faaliyet göstermiştir. 1991’de tıp doktoru, pedagoğ, psikolog, hukukçu ve gönüllüler tarafından kurulan, konuyla ilgili ilk dernek olan Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED), çalışmalarını Türkiye’nin de onayladığı Çocuk Hakları Sözleşmesine bağlı olarak sürdürmektedir (Kara ve ark., 2004).

1.2.3. İstismar ile ihmal Arasındaki Farklar

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliğinde ihmal, ailenin veya çocuktan sorumlu kişilerin, çocuğa karşı yükümlülüklerini yerine getirirken durumun ve koşulların gerektirdiği dikkat ve özeni göstermemesi olarak tanımlanmıştır. İstismar ise, ailenin veya çocuktan sorumlu kişi veya diğer şahısların, çocuğu fiziksel, duygusal veya cinsel şiddete maruz bırakarak psiko-sosyal yönden gelişimini engelleyecek tutum ve davranışları olarak tarif edilmiştir.

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel ihmal ve istismarı içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak kolay değildir.

Çocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde

gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması, gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, ana baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir. Çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan duygusal ilgi ve yakınlığın ona gösterilmemesi duygusal ihmal olarak kabul edilmektedir.

Yakın kişilerin çocuğun gelişimine sürekli zarar veren hareketleri sonucu çocuğa sosyal olarak mevcut kaynakların sağlanmaması, bunlardan yoksun bırakılması fiziksel ihmal olarak tanımlanabilir. İstismar türleri içinde tanımlanması ve belirlenmesi en kolay olan fiziksel istismar ise çocuğun kaza dışı hasar görmesi ya da fiziksel olarak cezalandırılması olarak tanımlanabilir. Çocukların cinsel sömürüye karşı korunmaması ve ilgisiz kalınması, cinsel gelişime gereken önemin verilmemesi cinsel ihmal olarak ifade edilmektedir.

Aktif bir olgu olarak nitelendirilen istismar ise anne, baba ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk istismarı istem dâhilinde fiziksel zarar verme, çocuğun kötü beslenmesine yol açma, cinsel istismar, çıkar için kullanma, bundan da öte çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunmayı içermektedir (Bilir ve ark. 1999).

1.2.4. Genel Olarak Çocuk İstismarını Açıklamaya Yönelik Kuramlar

1.2.4.1. Psikiyatrik Model

Çocuk istismarı ve ihmalinden sorumlu olan kişilerin genellikle ana babalar olduğu saptandığından, psikiyatrik model, istismar nedenlerini ortaya koymak amacıyla ebeveyn özelliklerinin incelenmesine ağırlık vermiştir. İstismarı açıklamaya yönelik ilk kuramlardan biri olan bu yaklaşımda, önceleri istismar eden ana babanın “hasta” ya da “anormal” olduğu varsayımı kabul edilerek ana babalar şizofren, manik-depresif ve psikotik gibi geleneksel psikiyatrik sınıflamalara sokulmak istenmiştir. Ancak daha çok klinik gözlem ve incelemelere dayanan bu tür araştırmaların bir değerlendirilmesi yapıldığında, istismar eden ebeveynlerin yalnızca %10’unun ruh hastası olarak tanımlanabileceği görülmüştür (Tercan, 1995).

Psikiyatrik kuram çerçevesinde, istismar eden ve etmeyen ana babaları farklılaştıran kişilik özellikleri üzerinde durulmuştur. Çocuk istismarıyla ilişkili olduğu düşünülen bazı kişilik özellikleri arasında narsistik eğilimler, zayıf tepki kontrolü, takıntılı davranışlar, düşük benlik kavramı, aşırı kaygı, depresyon ve empati kuramama gibi nitelikler dikkati çekmiştir. Ancak kişilik özelliklerini inceleyen bu tür araştırma sonuçlarından genellemeler yapmanın güç olduğu yaygın bir kanıdır (Kozcu, 1991).

Sweet ve Resick’in belirttiklerine göre, istismar ve ihmal davranışlarında ana babalar, kendi ana babalarını örnek almakta ve çocuklarından gerçekçi olmayan

beklentiler içerisinde dirler. Buna göre, istismar uygulayan ana baba, çocukluğunda kendisine istismar uygulayan yetişkinleri örnek almaktadır (aktaran Savi, 1999).

1.2.4.2. Sosyolojik Model

Sosyolojik modelde, psikiyatrik modelin aksine toplumsal değerler, örgütler, kültür ve aile kurumu istismara yol açan nedenler arasında incelenmiştir. Kültürler arası çalışmalarda, aile içinde yaşanan şiddetin kültürel şiddet düzeyinden büyük ölçüde etkilendiği anlaşılmaktadır. Gerek kitle iletişim araçlarındaki, gerekse insanlar arası ilişkilerde onaylanan şiddet oranı, çocuk yetiştirme yöntemlerine ve özellikle fiziksel cezanın kullanılma sıklık ve şiddetine yansımaktadır. Sosyolojik modelin bir başka varsayımı ise, stres ve engellenmenin çocuk istismarına yol açtığı yolundadır. Modelde stres kaynakları olarak işsizlik, kötü konut koşulları ve düşük gelir düzeyi gibi alt sosyo-ekonomik sınıfa özgü bazı özellikler incelenmiştir (aktaran Tercan, 1995).

Bu ekole paralel bir başka grup araştırmacı ise, ailedeki çocuk sayısı ve çocuğun yaş sırası ile istismar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu konuda gerek ABD’de, gerekse kültürlerarası karşılaştırmalı olarak yapılan araştırmalarda çok çocuklu ailelerde istismara daha sık rastlandığı belirtilmiştir. Ancak söz konusu çalışmalarda, istismar edilen çocuk ile o çocuğun kardeşler arası sırası arasında bir ilişki olduğu doğrultusunda kesin sonuçlara rastlanamamıştır (aktaran Tercan, 1995).

Barke ve Colimer’e göre, sosyolojik açıdan, özellikle modern toplumlarda istismara yol açan nedenler arasında ailenin toplumdan soyutlanması, sık sık iş ve ev

değiştirmesi gibi faktörler gösterilmektedir. Endüstrileşme ve kentleşme sürecinde, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçilmesi, ana babanın çocuk bakımı ve diğerkonularda sosyal desteğini azaltmaktadır. Bu tür koşullar ise ailede stresin ve dolayısıyla da çocuk istismarı olasılığının artmasına katkıda bulunmaktadır (aktaran Tercan, 1995).

Kısaca özetlenecek olursa, sosyolojik modele göre çocuk istismar ve ihmali ni açıklayabilmek için, toplum felsefesinin, değer yargılarının, şiddete ilişkin kültürel tutumların, aile yapısı ve organizasyonunun ve sosyoekonomik konumunun incelenmesi gerekmektedir.

1.2.4.3. Sosyal – Durumsal Model

Sosyal-durumsal modele göre, tutarsız disiplin yöntemleri çocuk istismarını arttırıcı nitelik taşır. Raid ve Taplin, çocuklarını istismar eden ailelerin etkisiz ve tutarsız disiplin yöntemlerine başvurduklarını ve büyük bir sıklıkla çocuklarının davranışlarını kontrol edemediklerini belirlemişlerdir. Evde yapılan gözlemlerde, istismar eden ailelerin, etmeyenlere oranla disiplin yöntemi olarak sözel ve fiziksel saldırgan davranışları daha sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Yazarlar, bu araştırmada, istismar eden ana babaların çocuklarını yönetme becerilerinden yoksun oldukları sonucuna varmışlardır. Smith ve Hanson istismar eden ailelerde fiziksel cezanın daha sıklıkla uygulandığını ve disiplin yöntemlerinin genelde tutarsız ve çelişkili olduğunu gözlemlemişlerdir. Araştırma kapsamına giren annelerin, bazen aşırı derecede ilgili, bazen de cezalandırıcı ve ilgisiz olduklarına dikkat çekilmiştir (aktaran Kozcu, 1991).

Tutarsız ve çelişkili disiplin yöntemleri ayrıca sapkın çocuk davranışlarına da yol açabilmektedir. Çocukta meydana gelen bu tür davranışlar karşısında ebeveynin çaresizlik içinde kaldığı ve engellenme duygularına itildiği düşünülürse, disiplin yöntemlerinin önemi bir kez daha vurgulanmış olur. Ailede uygun disiplin repertuarının olmaması, çocuk istismarının gerçekleşmesi için gerekli koşulları hazırlayıcı bir faktör olabilirse de, tek başına yeterli bir neden olarak kabul edilmemektedir (Dikeçligil ve Çiğdem, 1991).

Yukarıda özetlemeye çalışılan kuramlar topluca değerlendirildiğinde, psikiyatrik modelde ebeveynin, sosyolojik modelde ise çevrenin, istismarı tek yönlü nedensellik içinde etkilediği varsayılmaktadır. Oysa sosyal-durumsal yaklaşımın en önemli katkısı, istismarı bir etkileşim süreci olarak ortaya koyması ve dolayısıyla ebeveyn, durum ve çevre kadar çocuğun da söz konusu eyleme katkıda bulunabilen bir öge olduğunun vurgulanmasıdır.

1.2.4.4. Sosyal Etkileşimsel Model

Sosyal etkileşimsel modelde, istismar davranışının sadece ana babaya ilişkin etmenlerin bir sonucu olmadığı, ebeveynlerin çocuklarıyla geliştirdikleri etkileşim ile de bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Çocuk istismarı vakaları ele alınırken ana baba ve çocuklar arasındaki ilişkilerin yeterince net bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Eşlerin birbirine duydukları kızgınlıkların çoğunun çocuğa yansiyabileceği düşünülmelidir. Ayrıca, istismar edilen çocuğun özellikleri de göz önüne alınmalıdır. Örneğin, prematüre bebeklerin bakımı zor olacağından bu çocukların istismar açısından risk altında olmaları mümkündür. Toplumdaki informal

akrabalık (yakın çevre, komşuluk vb.) ve formel sağlık kuruluşları, iş bulma hizmetleri, aileler için danışmanlık hizmetleri, sigorta yardımları, sosyal hizmetler vb. destek sistemlerinin olmaması veya yetersizliğinin de çocuk istismarında bir etken olduğu belirtilmiştir (Kars, 1994).

Bunlarla birlikte, fiziksel veya zekâ engelli çocukların istismar açısından risk altında oldukları görülmektedir. Keza, ana babası ölmüş veya boşanmış olup bir ebeveyni ile yalnız kalan ya da ebeveynlerinden biri üvey olan çocukların da istismar açısından risk altında oldukları söylenebilir.

Günümüzde araştırmacılar, istismar ve ihmale katkıda bulunduğu düşünülen üç önemli faktörün (çocuk, ebeveyn ve durum) toplumsal ve kültürel çerçevede ele alınması görüşünde birleşmektedirler. Yeni araştırmalarda göze çarpan bir başka boyut da istismar ve ihmali, yalnız çocukta yarattığı fiziksel belirtiler açısından değerlendirmenin ötesinde, olay sonuçlarının çocuk tarafından nasıl algılandığının vurgulanmasıdır (Kozcu, 1991).

1.2.5. Çocuk İstismarı Türleri

Duygusal istismarın diğer istismar ve ihmali türlerinden farklılıklarını ortaya koymak gerekmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali üç başlık altında incelenmektedir:

1. Fiziksel istismar
2. Cinsel istismar

3. Duygusal istismar

Bu ana başlıkların dışında ihmal (fiziksel ihmal, cinsel ihmal, duygusal ihmal, eğitimsel ihmal, ekonomik ihmal) ile sosyoekonomik ve kültürel istismar olgularında da bahsedilebilir.

Çocuğun uygun olan yaşta gitmesi gerekli okullara kaydedilmemesi, okuldan kaçmasını yineleyen çocuklara müdahalede bulunulmaması, çocuğun okula uzun süre haklı bir neden olmaksızın gönderilmemesi, öğrenimine uygun olmayan nedenlerle son verilmesi, çocuğun özel eğitime ihtiyacı olduğu halde buna uygun önlemlerin alınmaması ve çabanın gösterilmemesi ise eğitimsel ihmal olarak değerlendirilebilir. 15 yaşın altında olup çalıştırılan, sokakta çalışan ve yaşayan, pornografide kullanılan veya fuhşa zorlanan çocuklar da çocuk istismarı kapsamında ele alınmalıdır (Milli Eğitim Dergisi, 2001).

Ekonomik çocuk ihmali, çocuğun beslenme, barınma, giyim, hijyen, oyun, eğitim, güvenlik ve sağlık hizmetini sağlama görevinin reddedilmesi ya da yerine getirilmemesidir. Kişilerin çalışma ve gelir sağlama özgürlüklerinin ellerinden alınması, mal alıp satmalarının engellenmesi, gelirlerine el konulması, gelir sağlamak üzere çalıştırılmaya zorlanması gibi eylemler ise ekonomik istismardır (aktaran Öztürk, 2007).

Bunlardan çocuğun gelir sağlamak üzere çalıştırılmaya zorlanması ve gelirine el konması çocuklar için de geçerlidir. Ayrıca 15 yaşının üstünde olup da İş Kanununa aykırı şartlarda çalıştırılan çocuklar, gelişimini engelleyici, haklarını ihlal

edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalıştırılan çocuklar da bu kapsamda sayılabilir.

Ailenin, özellikle sağlık bilgisi olan ebeveynin çocuğunda belirtiler oluşturarak çocuğu tekrarlayan biçimde, gereksiz tıbbi incelemeler ve tedavi ile karşı karşıya bırakması da çocukta fiziksel ve duygusal hasara yol açar. Palavracı Alman Baron Munchausen'in adıyla anılan Munchausen Sendromu'nun çocukta görülen şekli (Munchausen syndrome by proxy) çocuk istismarı biçimlerinden biridir (aktaran Öztürk, 2007).

Bu farklı türleri birbirinden ayırmak kolay değildir. Çünkü gerçek olaylara bakıldığında bunların birçoğunun bir arada meydana geldiği dikkati çekmektedir. Örneğin, sık sık fiziksel istismara maruz kalan çocukların duygusal yönden de hırpalandığı ve yine birçok açıdan ihmal edildiği görülmektedir. Türleri tek tek ele almadan önce bu hususun gözden uzak tutulmaması gerekir (Kozcu, 1991).

Duygusal istismar, cinsel ve fiziksel istismarı içine alıp onlardan daha geniş bir alanı kaplar. Çünkü cinsel ve fiziksel istismarın sonuçları duygusal istismara da yol açabilir. Ayrıca diğer istismar türlerinden bağımsız olarak da söz konusu olabilir ve etkileri daha uzundur (Gemalmaz, 2005).

1.2.5.1. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar, 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin, ana babası ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından, sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel

hasara uğraması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır. Bu hasar; elle ya da bir nesneyle vurarak, itilerek, sarsılarak, yakılarak ya da ısırılarak oluşabilmektedir (Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999).

Fiziksel istismarın çoğunlukla “kaza” olduğu düşünülerek gözden kaçırıldığı öne sürülmektedir. Fiziksel ihmalin ise çok daha yüksek oranda meydana geldiği düşünülmektedir (Kaplan ve ark., 1999).

Saldırgan ve suça yönelik davranışlar, fiziksel istismar ve ihmalle en sık birliktelik gösteren sorunlardır (Lewis, 1992). Bu çocuklarda, kontrollere göre daha yüksek oranda davranım bozukluğu ve zıtlasma bozukluğu görülmektedir (Livingston, 1987).

Fiziksel istismara ve ihmale uğramış çocuklarda bilişsel yetilerde bozukluk ve akademik başarısızlığa sık rastlanılmaktadır (Gökler, 2002; Kaplan ve ark., 1999). Ayrıca, fiziksel istismara uğramış kişilerde intihar düşünceleri ve girişimlerine daha yüksek oranda rastlanılmaktadır (Kendall-Tackett, 2002).

Madde kötüye kullanımı, psikopatik kişilik bozuklukları, tehlikeli cinsel deneyimler gibi sağlığı tehdit eden davranışlar, dikkat eksikliği - hiperaktivite bozukluğu ve kaygı bozuklukları gibi psikiyatrik hastalıklar da fiziksel istismar ve ihmale uğramış çocuklarda daha sık saptanmaktadır (Kaplan ve ark., 1999; Pizarro ve Billick, 1999; Kendall-Tackett, 2002). Ağır fiziksel istismar vakalarında travma sonrası stres bozukluğu görülebilmektedir (Pelkovitz ve ark., 1994).

1.2.5.2. Cinsel istismar

Cinsel istismar, psiko-sosyal gelişimini tamamlamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel uyarılma (stimulasyon) için kullanılmasıdır (Green, 1996; Nurcombe, 2000; Yates, 1997). Yani bir erişkinin cinsel gereksinim ve isteklerini karşılamak amaçlı çocukları araç olarak kullanmasıdır. Çocuk istismarı tipleri içerisinde saptanması en zor olan ve çoğunlukla gizli kalan cinsel istismar, özellikle kısa ve uzun dönem ruhsal etkileri açısından önemli bir olgudur. Genital bölgeleri elleme, teşhircilik, röntgencilik, pornografide kullanımdan ırza geçmeye kadar çok geniş bir yelpazedeki davranışları kapsamaktadır (Green, 1996).

Cinsel istismar sık rastlanan bir durum olmakla birlikte sıklıkla gizli kalmaktadır. Vakaların yalnızca %15'inin bildirildiği düşünülmektedir (Yates, 1997).

Kaygı bozuklukları, cinsel istismara uğrayan çocuklarda kısa süre içinde ortaya çıkabilmektedir. Uyku bozuklukları, kâbuslar, fobiler, bedensel yakınmalar ve korku tepkileri yüksek kaygı düzeyinin kliniğe yansımaları olarak gözlenmektedir (Green, 1996). Çocuklarda cinsel istismar uzun dönem olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Uzun dönemde gözlenen olumsuz sonuçlar için tek bir bozukluk yoktur. Ancak cinsel istismar bir grup bozukluk için risk etmeni olarak kabul edilmektedir (Fleming, 1998: 383 – 386). Cinsel istismara uğrayan çocuklardaki duygusal ve davranışsal etkileri tanımlayan araştırmalara göre, bu çocuklarda korku reaksiyonu, anksiyete, depresyon, kızgınlık, düşmanlık, travma sonrası stres bozukluğu, uygunsuz cinsel davranışlar sık görülmektedir (Kendall-Tackett, Williams ve Finkelhor, 1993). Dikkat eksikliği-hiperaktivite bozukluğu, ikincil enürezis ve

enkoprezis cinsel istismar kurbanlarında daha sık ortaya çıkmaktadır (Elliot ve Peterson, 1993; Taner ve Gökler, 2004).

Ensest, biyolojik olarak akraba olan aile bireyleri arasındaki ilişki olarak değerlendirilmektedir. Bu ilişki türü tarihte tabu olarak görülmüştür. Klasik ensest ilişki sadece kan bağına dayanmaktadır. Yakın ilişkilerin kurulmuş olduğu ebeveyn bağına ve güvenin oluşmuş olması ve ebeveynlerle olan ensest ilişki uzun yıllar boyunca görmezlikten gelinmiştir. Bu nedenle son yıllarda ensestin daha genel bir yaklaşımla çocukta cinsel istismar olarak değerlendirilmesi ve sadece cinsel ilişki dışında daha geniş anlamda cinsel içerikli davranışları da içermesi gerektiği görüşü ağırlık kazanmaktadır.

En sık ensest ilişki şekli olan baba – kız ilişkisinde risk faktörleri alkolizm, otoriterlik, madde bağımlılığı, zihinsel özür ya da anti-sosyal kişilik bozukluğu olan babalardır. Bunun yanında ana babanın cinsel yaşantısında sorunların olması, ev işleri yapan ve anne rolünü oynayan kız çocuğunun olması, ana babanın yabancılara düşmanca, paranoid tavır içine girmiş olması, anne ya da babanın ailesinde önceden ensest ilişkinin varlığı ensest ilişkinin risk faktörlerini oluşturmaktadır (Polat, 2001).

1.2.5.3. Duygusal İstismar

İstismara ilişkin literatürde duygusal istismar kavramını açıklamaya yönelik bazı terimler göze çarpmaktadır. Duygusal istismar ve ihmal (emotional abuse and neglect), duygusal kötü muamele (emotional maltreatment) bunlardan bazılarıdır. “Abuse” yerine Türkçe’de örselenme, ezim, kötüye kullanma kötü muamele veya

istismar sözcükleri kullanılmaktadır (aktaran Arıcıoğlu, 2003). Ayrıca ruhsal istismar, sözlü istismar gibi tanımlamalar da mevcuttur (Budak, 2005).

Duygusal istismar tarihte mental acımasızlık (Laury ve Maerko, 1967), mental yaralanma (Public Law, 1974), duygusal ihmal (Whiting, 1978), duygusal istismar (Laurine ve Stefano, 1978) olarak tanımlanmıştır. Duygusal istismarla ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. David McClelland (1973) duygusal istismarın tanımında yeteneğe odaklanmıştır. Duygusal istismarı da yeteneğin gelişimine engel olan davranışlar olarak tanımlarken, Whiting (1976) duygusal istismarı duygusal rahatsızlığa neden olan ana babanın kasıtlı davranışları olarak tanımlamıştır. Dean'e (1979) göre duygusal istismar çocuğun olumlu benlik algısının gelişiminde gecikmeye neden olan ailenin kronik bir hale dönüşmüş davranış kalıplarıdır (aktaran Siyez, 2003).

1.3. Duygusal İstismar ve İhmal

Duygusal istismar, çocukların kendilerini olumsuz etkileyen tutum ve davranışlara maruz kalarak ya da gereksinimleri olan ilgi ve sevgiden yoksun bırakılarak toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik zarara uğratılması durumudur. Tanımlanması en zor, ancak en sık rastlanan istismar türüdür (Polat, 2001). Duygusal istismar, sözel istismar, fiziksel olmayan ancak çok ağır olan cezalar ve tehditler içerir (Glaser, 2002). Reddetme, aşağılama, yalnız bırakma, yalıtma, ayırma, korkutma, yıldırma, tehdit etme, suça yöneltme, duygusal bakımından gereksinimlerini karşılamama gibi davranışları içerir (Polat, 2001).

Fiziksel ve cinsel istismar türlerinin çoğunda duygusal istismar ve ihmal de yer almaktadır. Fiziksel istismar ve ihmal olgularının % 90'ında duygusal istismar ve ihmal de saptanmıştır (Claussen ve Crittenden, 1991: 5 – 18; Şahiner, Yurdakök ve Kavak, 2001).

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuzluk ve saldırgan davranışlarda bulunmaya sık rastlanır. Fiziksel ve cinsel istismar veya ihmale eşlik edebileceği gibi tek başına da görülebilir. Duygusal istismara bağlı hasarlar fiziksel istismar kadar zedeleyicidir, buna karşın bulguları daha gizlidir (aktaran Kara ve ark., 2004).

Bunların yani sıra duygusal istismar, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişmelerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çocuklarda normal zihinsel kapasite olmasına karşın, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar görülmektedir. Dolayısıyla duygusal istismar çocuğun hem kişiliği hem de başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukların büyüklerin beklentileri dışında yaptıkları davranışları büyükler tarafından “yaramazlık” olarak tanımlanır. Oysa yaramazlık, çocuklarına karşı çok ilgili ailelerde bile bilmeyerek ve istemeyerek, ancak önemli bir duygusal istismara neden olabilmektedir. Şöyle ki, ebeveynler çocukları yaramazlık yaptığında “Çabuk sus, yerinde dur, yoksa seni doktora götürür, iğne yaptırırım” şeklinde tehdit ederler. Oysa bu tutum çocuğun yaramazlık yapmasına engel olmadığı gibi, bir sağlık sorunu olduğunda hem doktorların, hem de ailenin işini zorlaştırmaktadır. İşte bu anlamda duygusal istismar, birçok ailede bilmeyerek ve istemeyerek, ciddi sonuçlara neden olabilen bir istismar türüdür (Topbaş, 2004).

Göde ve arkadaşlarına (1998) göre duygusal istismar yaratan davranışlara maruz kalan çocuk ve gençler, davranışı yapan kişi ile olan yakınlık derecelerine, davranışın süresi ve sıklığına, yaşlarına ve davranış kendilerine yapıldığı sırada içinde buldukları psikolojik duruma bağlı olarak farklı derecelerde etkilenirler. Yetişkinlerin duygusal istismar yaratan davranışları karşısında ergenlerin kendilerini olumsuz olarak algılama, bağımlı bir kişilik geliştirme, huzursuz, gergin ve kaygılı olma, aileden uzaklaşma, uyumsuz ve saldırgan tepkiler gösterme, içe dönme, değersizlik duyguları geliştirme gibi belirtiler oluşturdukları gözlenmektedir. Aile bireylerinden gelen bu olumsuz tutumlar karşısında onlara yönelik öfke ve kızgınlık duyguları besleme ve pasif saldırganlık geliştirme, gösterecekleri olası tepkilerdendir (aktaran Özcan, 2009).

İstismara maruz kalan bireyler psikolojik rahatsızlık sahibi olmaya eğilimli ve sosyal ilişkilerinde daha fazla zorluklar yaşayan bireyler oldukları gözlemlenmiştir (Branstetter, Bower, Komien ve Amass, 2007). Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda dışa vurum ve içe atım sorunları, sosyal ilişkilerde bozukluk, kendine güvende azalma, intihar davranışı, çocukluk çağı mastürbasyonu ve birçok başka psikiyatrik bozukluk görülebilmektedir (aktaran Taner ve Gökler, 2004).

Kısa dönem için çocukta alt ıslatma, parmak emme ve regresif belirtiler gözlenebilir. Uzun dönemde ise yetişkinlikteki suça yönelen davranışlar, antisosyal davranışlar, kendi çocuklarına yönelik hırpalayıcı davranışlar, duygusal bozukluklar çocukluk çağında karşılaşılan istismarla ilgili gözükmektedir (Kulaksızoğlu, 2004).

Ergenlikte kendi kişiliğini kazanma çabasında olan genç gerek kendisi ile gerekse çevresi ile çatışma içersindedir. Çevresi ile çeşitli çatışmalara düşen ve dış etkilere karşı kaygı düzeyi yoğun olan gencin, bu dönemde kendisinden veya dış dünyadan kaynaklanan herhangi bir zorlanma, stresle karşılaştığında beden ve ruh dengesinde bozulmalara, kişiliğinde, benliğinde gerilemelere rastlanmaktadır (aktaran Armağan, 2007).

Pek çok çalışma duygusal istismarı yetişkin istismarı statüsünde tanımlamamaktadır. Bununla birlikte fiziksel olmayan şiddet, yetişkin olan kişinin mali durumunun kontrol altında tutulmasını, aile ve arkadaş çevresinden izole edilmesini, kişisel mahremiyetinin zarar görmesini ve fiziksel saldırı tehditlerini içermektedir. Böylece duygusal istismar psikolojik şiddetin bir türü olarak ele alınabilmektedir (Bingham, 2006).

Duygusal istismarın olası göstergeleri şu şekildedir;

1. Depresyon
2. Geri çekilme
3. Düşük benlik saygısı
4. Yüksek kaygı düzeyi
5. Korku dolu olma
6. Fiziksel, ruhsal ve duygusal gelişimde gecikmeler

7. Saldırganlık
8. Kendine zarar verici davranışlar
9. Duygusal değişkenlik
10. Uyku bozuklukları
11. Tıbbi temeli olmayan fiziksel Őikâyetler
12. Yaş ve gelişime uygun olmayan davranışlar
13. Aşırı derece utangaç, pasif ya da itaatkar olma
14. İntihar girişimleri ya da intihardan söz etme
15. Aşırı derece bağımlı olma
16. Olması gerekenden daha az başarılı olma
17. Güvenememe
18. Çalma
19. Bilinen ya da şüphelenilen diğer istismar türlerinin de olması (aktaran Özcan, 2009).

1.3.1. Duygusal İstismara Neden Olan Başlıca Ebeveyn Davranışları

1.3.1.1. Reddetme

Ebeveynlerin çocukla bağlanma geliştirmedikleri ve reddedici davranışlar sergiledikleri durumdur. Çocuğa kendisinin istenmediği çeşitli biçimlerde hissettirilir. Çocuk aile içinde sürekli suçlanır, hor görülür, isim takılır, alay edilir. Ana baba çocuğa karşı sürekli olumsuz tavır içindedir. Konuşmama, bırakılacağını ya da terk edileceğini belirtme biçiminde yapılan duygusal istismar şeklidir (İşeri, 2006).

Polat'a (2001) göre yetişkinin bireyin çocuğu ayrı bir birey olarak kabul etmemesi, o yokmuş gibi davranması, çocuğun olumlu yönlerini ortaya çıkarmaması, onu motive etmek için herhangi bir şey yapmaması, yardım taleplerini reddetmesi, çocuğa işe yaramıyor duygusu vermesi, evdeki her hatadan onu sorumlu tutarak onu bir tür günah geçici rolüne soyundurması, fiziksel temastan kaçınması ve ona dokunarak yakınlığını belli etmemesi çocuğu / ergeni reddetme biçimleridir.

Bu ortamdaki "istenmeyen çocuk", yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıklıkları olan, diğerlerine, özellikle kendinden küçük ve zayıf olanlara karşı düşmanca duygulara sahip bir birey olabilir (Yavuzer, 1996).

1.3.1.2. Tek Başına Bırakmak

Ebeveynin çocuğu toplumsal ilişkilerden ve kendinden uzak tutması, çocuğun bu tip ilişkilere girmesini sağlayacak fırsatlar yaratmaması veya kasıtlı olarak bu imkanları engellemesi ve çocuğu yalnız olduğuna inandırmasıdır (Polat, 2001).

İzole etme sadece mekansal koşullarla sınırlı değildir. Çocuğa karşı aşırı baskılı ve otoriter tutumlar, çocuğu sosyal açıdan izole eder. Çocuğun eve arkadaşlarını getirmesine izin verilmemesi, çocuğun arkadaşlarıyla birlikte olmasının ve okul içi aktivitelere katılımının engellenmesi gibi durumlar da bu kapsam içinde ele alınabilir (Kars, 1996).

1.3.1.3. Suça Yönelme

Çocuğun anti-sosyal davranışlara yöneltilmesi, buna özendirilmesi, çocuğa toplumsal açıdan kötü örnekler gösterilerek o yola yöneltilmesidir (Polat, 2001).

Yörükoğlu'na (1992) göre suç işleyen çocuk yoktur, suça itilen çocuk vardır. Suça yöneltilen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur. Suçlu denen çocuk daha baştan, vazgeçilmez birçok hakkından yoksun bırakılan, dolayısıyla yasa dışı yollardan hakkını almaya zorlanan çocuktur. Ezilmişliğine, itilmişliğine bilinçsizce tepki gösteren çocuktur.

1.3.1.4. Şiddet ve Korkuya Dayalı İletişim

Ebeveynin sözel veya fiziksel saldırılar ile çocuğu korkutması, tehdit etmesi, gözdağı vererek korku dolu bir ortamda yaşamasına neden olmasıdır (Polat, 2001).

Özellikle eğitim düzeyi düşük ailelerde, anne ve baba otoritelerini korumak için çocuğu aşağılayan, kınayan, küçülten iletilerle çocuğa karşı saldırgan mimik ve jestler yapar, sözcükler kullanırlar. “Allah canını alsın”, “Allah belanı versin”, “Allah’ından bul”, “Gebertirim seni” gibi sözcükler söyleyerek, çocuğun üzerine sopayla yürüyen ana baba örnekleri toplumumuzda görülmektedir (Köknel, 1997).

1.3.1.5. Kendi Çıkarına Kullanma

Ebeveynin kendi çıkarları için çocuğu kullanmasıdır. Bu tip olaylar, özellikle sorunlu evliliklerde çocuğun evlilik güvencesi olarak kullanılması olarak görülür (Polat, 2006).

Ebeveynler çocuklarına istedikleri şeyi yaptırmak için pazarlık yapabilmektedir. Aynı zamanda tartışma ve kavgalarda kendilerine taraf olmalarını isteyebilirler. Bu durumda çocuk zorunlu olarak ya tercih yapmak zorunda kalacak ya da arada kararsız kalacaktır. Ebeveynin çocuklarını çıkarına kullanmaları, onlardan yararlanmaları duygusal istismarın kendi çıkarına kullanma kategorisini oluşturmaktadır (Kars, 1996).

1.3.1.6. Kapasite Üstü İstek

Her çocuk yetişkinler içerisinde büyümek zorunda olduğu için kendini zayıf, küçük ve yalnız başına yaşayamayacak kadar güçsüz hissetme eğilimindedir (Adler, 2000).

Çocuktan gerçekçi olmayan beklentilerin olması ve bu tip başarıların beklenmesi, yapamayacağı şeyleri başarması için baskılamak, yaş gelişimine uygun olmayan sorumlulukların verilmesidir (Polat, 2006).

Maddi yetersizlikler sonucu ailesine yardım etmek amacı ile çeşitli yerlerde sağlıksız koşullarda çalışmak zorunda olan henüz okul çağındaki çocukların kapasitelerinin çok üstünde sorumluluk yüklenmeleri de gelişimlerini önleyerek istismar edilmelerine neden olmaktadır (Kars, 1996).

1.3.1.7. Duygusal Tepkiyi Göstermeme

Bu tip eylemlerin kökeninde çocuğun sağlıklı olarak hem duygusal hem de sosyal gelişimini sağlayacak tepkilerin verilmemesi bulunmaktadır (Polat, 2001).

Bu tür ana babalar çocuklarının duygusal sıkıntılarını ıvır zıvır ya da dert kaynağı olarak değerlendirerek, kendiliğinden geçmesini beklemeleri gerektiğine inanırlar. Duygusal anları, çocukla yakınlaşmak ya da onun duygusal yeterlilik konusunda bir şeyler öğrenmesine yardımcı olmak için bir fırsat olarak kullanmayı beceremezler (Goleman, 1996).

Duyguları ve heyecanları reddedilen çocuklar, bu duyguları hissettikçe kendilerinde bir tuhaflık olduğunu, normal olmadıklarını düşünürler ve hem duygularından hem de öz benliklerinden uzaklaşırlar. Yani doğal duygu ve heyecanlarından utanç duymaya başlarlar. Böyle kişiler kendi öz kişiliğini sosyal maskeler arkasına saklamaya çabalarlar. Görünüşte gülen, mutlu ya da umursamaz kişi izlenimini veren maskelerin altında yalnız bir insan vardır (Cüceloğlu, 1999).

1.3.1.8. Aşağılama

Ebeveynin çocuğun küçük düşmesine neden olacak, onurunu zedeleyecek davranışlarda bulunması, çocukta yetersizlik duygusunun uyandıracak takma isimlerle çağırma ve bu tip davranışların sistematik olarak uygulanmasıdır (Polat, 2001).

Çocukları sürekli eleştirip, onları yargılama suçlama ile çocuk yetiştirmeye bazı psikologlar “zehirli terbiye” adını vermişlerdir. Zehirli terbiye eşitsizlik üzerine kurulmuştur; hükmeden ve hükmedilen vardır. Ana baba olmak çocuğa esir muamelesi yapmaya yeterli bir nedendir. Sağlıksız ailelerde hâkim olan zihniyet zehirli terbiyedir ve yargılama, suçlama, aşağılama ve kötüleme kuralları baskındır. “Sersem, ahmak, sen ne bilirsin ki...” gibi cümleler sık sık duyulur ve çocuğa aşağılayıcı lakaplar takılır. Zehirli terbiye, çocuğun kendine olan saygısını yok eder, iç dünyasını zehirler, kendine güvensiz, başkalarını memnun etmek için yaşayan insanlar ortaya çıkarır (Cüceloğlu, 1999).

1.3.1.9. Aşırı Koruma

Ana babanın aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucu çocuk, diğer kimselere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir (Yavuzer, 2005).

Aşırı koruma davranışı çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini engellediği için istismar kavramına girmektedir. Bu davranışların çocuğun geleceğini de önemli biçimde etkilediği belirtilmektedir (Kars, 1996).

1.3.1.10. Ayrım ve Karşılaştırma Yapma

Kardeşler arasında birinin diğerine üstün tutulması, kardeşler arasında tercih yapılması, birinin diğerinden bariz şekilde çok sevilmesi bu konuya örnektir (Çakmaklı, 1991).

Ebeveynler zaman zaman çocukları arasında karşılaştırma yapmaktadırlar. Ebeveynler bu yöntemi kullanarak çocukların bir şeyler yapabilme çabasının artacağını sanmaktadırlar. Oysa istenilen sonucun tam tersi ile karşılaşılır. “Ağabeyinden örnek al”, “bu sorunun cevabını kardeşin bile bilir”, “bir arkadaşına bak bir de kendine” gibi karşılaştıran sözcükleri kullanmak çocukta karşılaştırıldığı kişiye nefret duygusu geliştirebilir (Kars, 1996).

1.3.2. Duygusal İstismarın Etkileri

Duygusal istismar yaratan davranışlara maruz kalan çocuk ve gençler bunlardan davranışı yapan kişi ile olan yakınlık derecelerine, davranışın süresi ve sıklığına, yaşlarına ve davranış kendilerine yapıldığı sırada içinde buldukları psikolojik duruma bağlı olarak değişik şekillerde etkilenirler (Kulaksızoğlu, 2004).

Bir yetişkin tarafından istismar edilen çocukta güven duygusunun ciddi darbe alacağı tartışılmaz. Hem hayatta kalmaya yetecek kadar değerli olmadığı inancı ile kendine olan güveni sarsılır, hem de gelecekte karşısına çıkan kişilere güvenmesi çok zorlaşır. Çünkü onu yaşatıp yaşatmama “gücü” olan ve onlara güvenmek zorunda olduğu insanlar bile ona zarar vererek güvenini sarsmışlardır (Dursunkaya, 2006).

İstismara uğramış çocuklar, sadece yetişkinlere değil kendi yaşitlarına da oldukça güvensiz davranışlar gösterirler. En ufak hayal kırıklıklarında güvensizlik duygusu hâkim olur. Bu yüzden istismara uğrayan çocuklar, arkadaşlık ilişkileri kurmakta zorlanmaktadırlar. Yüzeysel rastgele ilişkiler kurarlar ve en ufak dışlanma işaretinde her şeyi silebilirler.

Zihinsel olarak kendilerinden çok şeyler beklenen çocuklar ancak performans gösterebildikleri takdirde ebeveynleri tarafından sevileceklerini yani karşılıklı sevginin oluşabileceğini deneyimle öğrenmişlerdir. Bu yüzden çocuğun davranış şekli kendilerinin değil de ailelerinin beklentilerine cevap verecek şekilde olmaktadır, çünkü beklentilere yanıt verebildiği sürece istismardan uzaklaşmış olacaktır. Ebeveyni ihmalkâr, istismar eğilimli olan bir çocuk, ebeveynin ihtiyaçları

karşılanmadığı takdirde kendi ihtiyaçlarının karşılanmayacağı gerçeğini kabul etmek durumundadır (Polat, 2001).

Aydın'a (1997) göre aşırı kontrol disiplini uygulayan ve çocuklarına kendi değer ve standartlarında baskı uygulayan ebeveyn pasif, sosyal yönü zayıf, engellenmiş ve rekabet yönü gelişmemiş çocuklar yetiştirirler. Yavuzer'e (2005) göre, baskı altında ezilen çocuk, nazik, dürüst ve dikkatli davranmasına karşın çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapısına sahip olabilir.

Cezalandırma tehdidinin egemen olduğu ortamlarda yetişen ve dolayısıyla özerkliği gereğince edinememiş olan bu insanlarda aşırı gelişen cezalandırıcı süper egonun varlığı, duyguların soyutlanması, karşıt tepki oluşturma, yapma bozma gibi ego savunma sistemlerinin katı bir biçimde yerleşmesine neden olur. Benzer şekilde obsesif kompulsif kişiler benlikleriyle ilgili bir belirsizlik yaşarlar. Çocukluklarında ebeveyn onayı ve sevgisine duymuş oldukları ihtiyaç yeterince karşılanmamıştır (Geçtan, 1997).

İstismara uğramış çocuklar kendi duygularını tanımada ve ifade etmede diğer çocuklara göre çok daha fazla zorlanırlar. Kendilerini sevmezler, tam aksine kendilerini sevgisiz, çirkin ve değersiz bulurlar. Bu davranışlarının sonucu etrafındaki çocuklara da çok sert davranmakla beraber kendilerini oldukça zayıf hissederler, çünkü bu çocuklara yaşamları boyunca bir yük oldukları mesajı verilmiştir (Polat, 2001).

Depresyonda olduğu gibi madde bağımlılığı da geçmişteki istismar ile belirgin biçimde örtüşmektedir. Ergenlikte başlayıp tedavi edilmezse artarak süren bu sorunun temelinde genetik yatkınlık kadar, yaşanan travmanın verdiği acıyı dindirmek amacı da yatmaktadır (Dursunkaya, 2006).

Yavuzer (1996) tarafından yapılan araştırmada, suçlu gençlerin evden kaçmalarına, bir anlamda anti-sosyal davranışa ilk adımları atmalarına neden olan en büyük etkenin baba baskısı olduğu görülür. Suçlu gençler, evden kaçma nedeni olarak, babalarının kendilerine fazla iş vermelerini ya da yaptıkları bir hatadan dolayı cezalandırılma endişesini ileri sürmüşlerdir.

Duygusal olarak istismar edilen çocuklarda genellikle parmak emme, ısırma, sallanma, alt ıslatma, beslenme bozukluğu görülebilir. Saldırganlık, zulmetme, hırsızlık gibi anti-sosyal davranışlar bu çocuklar arasında yaygındır. Duygusal istismar ile birlikte görülen nörotik özellikler; uyku bozuklukları, oyun oynamaktan çekinme ve gerçek dışı korkulardır. Her şeye boyun eğme, aşırı pasiflik ya da saldırganlık, mantıksız istekler ya da istenmedik davranışlar gibi davranışlardaki aşırılık, bu çocuklarda sıklıkla görülen davranışlardır (Bilir ve ark, 1999).

1.4. Kaygı

Özer'e (1990) göre de temelde olaylar nötrdürler. Olayların nötrlüklerini ortadan kaldırıp onlara anlam veren düşüncelerimiz, yorumlarımız ve

değerlendirmelerimizdir. Dış çevre olayları, duygu sürecinin başlamasına neden olacaktır, ancak hangi duygu halinin oluşacağını tayin etme gücüne sahip değildir.

Köknel'e (1987) göre; kaygı, nedeni bilinmeyen bir korku durumudur. İnsan her an belirsiz bir tehlike ya da felaket ile karşılaşacağını düşünüp kendini tedirgin, gergin, sıkıntılı bir bekleme içine sokar. Bir beklenti, istek ya da güdünün iç ve/veya dış nedenlerle engellenmesi sonucu ortaya çıkan duygusal bir yaşantıdır.

Kaygı, genelde korku ile birlikte açıklanarak, insanın tehlikeli durumlarda yaşadığı bir duygu, bir korunma, savunma ya da genel olarak çevresiyle olan ilişkilerinde gösterdiği tepkilerin tümü olarak ifade edilmektedir (Başaran, 1999).

Kaygı, genel anlamda insan yapısında mevcut çevresel ve psikolojik olaylara gösterilen duygusal bir tepki olarak değerlendirilmektedir (Sargın, 1990).

Öner (1989) kaygıyı genel anlamda insan yapısında mevcut, çevresel ve psikolojik olaylara gösterilen duygusal bir tepki olarak tanımlarken dar anlamda kaynağı ve başlangıcı bilinen, bilinçli şekilde hissedilen, beraberinde terleme, sararma gibi fizyolojik değişmelerin de görüldüğü bir yaşantı şekli olarak tanımlamıştır.

İnsanın canlı bir sistem olarak, içindeki ve dışındaki tüm değişkenlerin dengede olmasına göre programlanmış olduğunu belirten Steinberg ve Ritzman'a (1990) göre gerilim, stres durumunun sistem üzerindeki etkisi olmakta, kaygı da gerilimin subjektif yaşanma biçimi olmaktadır. Kaygı ile bozulan dengeye dönme

sürecinde fizyolojik, duygusal, davranışsal ve bilişsel tepkiler ortaya çıkmaktadır (aktaran Şahin, 1985).

Kaygının organizmada yarattığı fizyolojik değişiklikler belirgin bir şekilde gözlenmektedir. Bunlardan en önemlisi kaygı nevrozu olarak belirir. Kaygı nevrozu, kişinin sürekli bir gerilim, üzüntü ve tedirginlik içerisinde yaşamasına neden olur. Gerginlik, damarlarda daralmaya sebep olduğu için hücrelere giden kan miktarında azalmaya yol açmaktadır. Bu da hücrelerin yetersiz beslenmesi ve kapasitelerini yeterince kullanamamaları demektir. Kalp atışında artış görülmektedir. Bir yandan solunum hızlanmakta, bir yandan da nefeste daralma hissedilmektedir. Bir yandan vücutta ve ellerde soğuma belirirken bir yandan da terlemenin arttığı görülmektedir. Kaslar gerilmekte, buna bağlı olarak mide kasılmakta, çene kasılmakta hatta idrarı tutamama durumu bile ortaya çıkabilmektedir. Göz bebekleri genişlemektedir ve bireyin yüz ifadesinde panik, dış görünüşünde de telaşlı duruşlar görülmektedir (Baltaş, 1998; Başaran, 1999; Geçtan, 1997; Şahin, 1994).

Spielberger (1960), tehlikeli koşulların yarattığı, geçici duruma bağlı olarak bireylerin tedirginlik ve huzursuzluk yaşadıklarını belirtmekte ve bu duruma bağlı yaşanan kaygıyı “durumluk kaygı” olarak tanımlamaktadır. Bireyin içten kaynaklanan ve içinde bulunduğu durumları stresli olarak yorumlaması sonucu sürekli korku ve tedirginlik duyguları yaşamasının ise bir kişilik özelliği olduğunu vurgulamaktadır. Genelde durumları stresli olarak algılamaktan dolayı yaşanan kaygısı “sürekli kaygı” olarak tanımlamaktadır (aktaran Öner ve LeCompte, 1985).

1.4.1. Kaygı ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

1.4.1.1. Psikoanalitik Yaklaşım

Psikanalitik kuramın kurucusu olan Sigmund Freud, kaygıyı temel bir iç çatışma olarak değerlendirmektedir. Id – ego – süperego arasında yaşanan bu çatışma içsel dünya ve dış dünyanın getirdikleri sonucunda ortaya çıkmaktadır (Yıldız, Sezen ve Yenen, 2007). Psikanalitik kurama göre kaygının nedeni çelişkidir. İnsanın eğilim ve istekleri ile çevrenin istekleri çatışınca ortaya çıkan çelişkinin, kaygı oluşumunu hazırladığı belirtilmektedir. “Kaygı”, kaynağı belirsiz, düşünülen, öznel bir tehlikeye karşı oluşan tepki, “korku” ise, belirgin bir noktada odaklaşan nesnel bir tehlikeye karşı oluşan tepki olarak tanımlanmaktadır. Kaygıda tehlikenin içte, korkuda dışta olduğu belirtilmektedir. İnsanın korku veren şeyden ya kaçacağı ya da direneceği vurgulanırken, kaygının ise kendisinin bir parçası olduğu, ne kaçabileceği ne de direnebileceği vurgulanmaktadır (Akboy, 1991; Geçtan, 1997; Sargın 1990).

Psikanalitik kuramda, gerçeklik kaygısı, nevrotik kaygı ve törel kaygı olmak üzere üç tür kaygıdan söz edilmektedir:

1. Gerçeklik kaygısının temelinde dış dünyada bulunan ve organizmaya zarar verebilecek, güvenliğini tehlikeye atacak koşullar bulunmaktadır. Dış dünyadaki tehlikelerin yarattığı korku olarak ifade edilmektedir.

2. Nevrotik kaygı, daha çok bireyin kendi içinden kaynaklanan, içgüdülerini kontrol altına almazsa yetişkinler tarafından cezalandırılacağı korkusu olarak ifade edilmektedir.

3. Törel kaygı ise kişinin ahlak prensiplerine dayalı hissettiği vicdani korku olarak tanımlanmakta, ahlaki değerlere aykırı davrandığında kişinin duyduğu suçluluk duygusu ve cezalandırılacağı korkusu olduğu belirtilmektedir (Akboy, 1991; Başaran, 1999; Geçtan, 1997; Soner, 1995).

Harry Stack Sullivan (1953) insanın yaşadığı iki tür gerilimden söz etmektedir: Gereksinimler nedeni ile ve kaygı nedeni ile ortaya çıkan gerilim. “Temel kaygı”yı annenin ya da anne figürünün çocuğa geçirdiği kaygı olarak tanımlamakta ve bireyin güven duygusunu tehdit eden durumlarda ortaya çıkarak kişiler arası ilişkilerini bozduğunu, düşünmesinde karışıklık yarattığını belirtmektedir. Erken çocukluk döneminde kaygı oluşturan kişiler arası ilişkiler üzerinde durmakta ve sevgi ya da bakım yoksunluğunun, çocuğun güvensiz ve kaygılı olmasına neden olduğunu ileri sürmektedir (Başaran, 1999; Köknel, 1987; Öztaş, 1990).

Kaygı, kişiler arası ilişkiler kuramında insan ilişkilerinin bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Sullivan’a göre birey, benlik saygısını ve özgüvenini kaybetmemek için devamlı uğraş vermektedir. Kendine güveni ve saygısı düşük kişinin geçmişinde, kendisi için önemli saydığı kişiler tarafından aşağılandığı ve benzer aşağılanmalara tekrar hedef olabileceğine inandığı varsayılmaktadır. Çocuğun “iyi ben”, “kötü ben” diye kendisi hakkındaki yargıları, ana babanın, çocuğun

davranışlarını beğenip beğenmemelerinin sonucu olarak değerlendirilmektedir. Kişilik sistemi bu deneyimler sonucu kişiye yansıyan değerlendirmelerin öğrenilmesiyle oluşmaktadır. Sullivan'a göre ana baba ya da diğer yetişkinlerin alaycı ve küçük düşürücü tutumları özellikle ergenlik döneminde çocuk üzerinde yıkıcı etkiler yaratmaktadır (Sargın, 1990; Soner, 1995).

Kaygı kavramına Freud dışında ışık tutmuş yazar ve araştırmacılar arasında Kierkegaard (1849), Goldstein (1940), Cannon (1932), Sullivan (1946) ve Horney sayılabilir. Kierkegaard, "ölüme dek süren hastalık" olarak tanımladığı anksiyeteyi yaşamın kaçınılmaz bir parçası olarak görmüş, nevrotik anksiyetenin benliğin dağılmasından ve anlamsızlıktan doğduğu görüşleriyle çağdaş kavramlara temel hazırlamıştır (Geçtan, 1984).

Freud'un savunduğunun aksine, Horney kaygının içgüdüsel niteliğini ve cinsel tepkilerin anksiyete üzerinde fazla önem taşıdığını savunur. Kaygı olgusunun anlaşılabilmesinde en önemli katkılardan biri de Karen Horney'den gelmiştir. O'na göre kaygı tehlikeli olarak algılanan bir duruma karşı geliştirilen bir duygudur. Horney'e göre kaygı, Freud'un doyumsuzluktan kaynaklandığı fikrinin aksine çocukluk yıllarında kabul görmemiş olmaktan kaynaklanır. Kaygının yoğunluk oranı, içinde bulunulan durumun kişi için taşıdığı önemle orantılıdır. Horney, kaygının, insanın yaşayabileceği en katlanılmaz duygulardan biri olması nedeniyle, insanların kaygıdan kaçmak için her yolu denediklerini, hatta yoğun anksiyete nöbetleri yerine ölümü tercih ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca kaygının mantık dışı bir özelliğe sahip olduğuna inanır (Yanbastı, 1990).

Horney' e göre, eğer çocuk açık ya da gizli şekilde iyiliyorsa, ancak katı beklentilere uyduğunda onaylanıyorsa, gelecekteki nevroitik çatışmalarının kaynağı olan boyun eğme ve karşı gelme çelişkisini yaşayacaktır; bu durum onda temel anksiyeteyi oluşturduğu gibi yaşam boyu sürecek güvensizlik duygusunun oluşmasına da neden olacaktır (Geçtan, 1984).

Adler (1968), kaygının aşağılık duygusu sonucu oluştuğunu söyler. Bundan acı duyan kişi, emniyet ve üstünlük kazanma amacını güder. Bunun içinde kaygı ile başkalarını kontrole yönelir. Ayrıca birey, toplumla bağlarını kaybettiğini hissettiğinde de kaygı duyar (aktaran Arda, 1991).

Mowrer'e (1960) göre psikanalitik teorilerin yerini 1920'lerin başlarında davranışçı teori almıştır. İçsel çatışmalar ve psikolojik altyapıdan farklı olarak davranışçı teori bireylerin davranışları üzerine yoğunlaşmış ve ortaya çıkan davranışların koşullanma ve modelleme sonucunda oluştuğu görüşünü savunmuştur. Davranışçı teorilerin bakış açısına göre kaygı, bir öğrenme sürecinin sonunda ortaya çıkmaktadır ve bu süreçte hem klasik hem de operant koşullanma devreye girmektedir (aktaran Pirinççi, 2009). Kişi, korku yaratan bir durum ile karşılaştığında fiziksel olarak tepki göstermekte ve bu eşleşmeden sonra koşullanmaktadır. Kişi tekrar aynı durum ile karşılaştığında, daha önce yaşamış olduğu korku ve fiziksel durumdan ötürü kaygı yaşamaya başlamaktadır. Bu görüş 1970'lere dek kabul görmüş ancak bilişsel teorinin ortaya çıkması ve önceki araştırmalarda kişilerin gözlemlenen bireysel farklılıkları nedeniyle yeni bir yaklaşımın gerekliliği görülmüştür (Mineka ve Zinbarg, 2006).

1.4.1.2. Varoluşçu Yaklaşım

Varoluşçu psikolojiye göre, insanın varoluş kaygısı içinde olduğu vurgulanmaktadır. Kendi yaşamını istediği gibi biçimlendirme özgürlüğünü taşıyan insanın aynı zamanda ölüm ile birlikte yaşadığı, yaşamını değerlendirdiği ve daha dolu ve anlamlı bir yaşam sürme endişesini yaşamakta olduğu ve bu endişenin de kaygının temeli olduğu belirtilmektedir (Akboy, 1991).

Kaygı insanın varlığına ilişkin bir özelliktir. Kaygı varlığın merkezine yönelik bir tehdittir. Yani kaygı, hissedilen bir hiçlik ya da yok olma korkusudur. Paul Tillich'e (1952) göre yokluk, varlığı üç yönde tehdit eder ve böylece üç tip kaygı belirir. Ölüm ve son olma kaygısı, suç ve suçlanma kaygısı, boşluk ve anlamsızlık kaygısı. Her üç kaygı türü de varoluşsaldır (aktaran Sayar, 2000).

1.4.1.3. Hümanist Yaklaşım

Hümanist psikoloji kavramına göre kaygı, kişiliğin güvenliğini tehdit eden durumlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Kendini algılamasından oluşan gerçek benliği ile kişinin olmak istediği, olması gerektiğine inandığı nitelikleri temsil eden ideal benliği arasındaki uyum ve farklılıklar, kişinin özgüvenini etkilemektedir. Rogers, bireyin benlik algısı ile uyuşmayan duygularını, düşüncelerini ve olayların yarattığı kaygıyı bilinçten uzaklaştırarak öz savunmaya girdiğini belirtmektedir. Bu süreç içinde ise gerçek yaşantısı ile benlik algısı arasında bir çelişkinin yaşandığını ve uyumsuz davranışlara neden olduğu görüşünü ileri sürmektedir (Başaran, 1999; Çankaya, 1997; Kuzgun, 1991; Soner, 1995).

İnsanlarda kendini gerçekleştirme eğilimi temel bir güdü olarak varlığını sürdürmektedir. Bireyin kendini gerçekleştirme eğilimi ile çevreden gelen değerlendirmeler birbiri ile bağdaşmadığı zaman, bir çatışma ortaya çıkmaktadır. Rogers'a göre çatışma, bireyde kaygı geliştirmekte ve bireyin sağlıklı benlik kavramı geliştirebilmesi için bağdaşımı sağlaması temel ilke olarak vurgulanmaktadır. Birey, gerçek yaşantıları ile uyumlu değerlendirmeler yapabildiği oranda bağdaşım gerçekleşmektedir (Kuzgun, 1991; Öner, 1987).

Koptagel (1984), kaygının psikodinamiğini şöyle açıklamaktadır: Kaygı, kökenini bireyin çocukluk yaşantılarından almaktadır. Ana baba ve öğretmenleri gibi yetişkinlerle olan yaşantısının, çocukta kaygının yerleşmesindeki öneminin büyük olduğu düşünülmektedir. Reddedici, küçük düşürücü tutumlar, ergenlik döneminde diğer yetişkinlerin alaycı tutumları, ana babaların birbirine karşıt düşen istekleri ve ceza verirken cezaya eşlik eden itici davranışları, çevredeki kaygılı insanların varlığı, okul yaşantısında yetenekleri ve istekleri ile toplumsal beklentilerin uyuşmaması sonucu gençler kaygıya düşebilmektedirler (Geçtan, 1997; Sargın, 1990).

1.4.2. Kaygı Türleri

Kaygı, bireyin yaşadığı geçici duruma bağlı olabileceği gibi içten kaynaklanan ve süreklilik taşıyan bir nitelikte olabilir. Dolayısıyla kaygı sürekli ve durumsal kaygı olarak ikiye ayrılır (Köknel, 1987).

Spielberger (1970) de kaygıyı iki boyutlu olarak ele almış ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri'ni geliştirmiştir. Spielberger, durumluk kaygıyı olay/duruma

bağlı bir kaygı olarak nitelendirmekte ve bu kaygının durumun ortadan kalkması ile geçeceğini ifade etmektedir. Diğer yandan, sürekli kaygıyı, genel anlamda kişinin her durumda kaygı yaşamaya açık olması olarak adlandırmaktadır (Newbegin ve Owens, 1996).

Speilberger, durumluk ve sürekli kaygı tiplerinin özelliklerini şöyle toplamıştır: Durumluk kaygı, insanın içinde bulunduğu durumu tehdit eden, tehlike yaratan biçimde algılanmasından ve yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, elem veren, hoş olmayan bir duygulanım durumu yaratır. Bu duygulanım durumu algılanır, anlaşılır, duyumsanır. Bu süreç içinde bilinç açık, haberdar ve uyanıktır. Sinir sistemi işlevlerinde değişmeler olduğunu gösteren belirtiler ortaya çıkar (Köknel, 1982).

Sürekli kaygı, durumluk kaygıya oranla durağan ve sürekli dir. Bu tip kaygının şiddeti ve süresi kişilik yapısına göre değişir. Kişilik yapısının kaygıya yatkın olması, sürekli kaygı düzeyini etkiler. İnsanların sürekli kaygı düzeylerinin birbirinden farklı olması, tehdit eden, tehlikeli durumun algılanmasını, anlaşılmasını, yorumlanmasını ve tek sözcükle değerlendirilmesini değiştirir (Köknel, 1982).

Görüldüğü gibi durumsal kaygı, belirli koşulların tehdit verici olarak algılanması şeklinde tanımlanırken; sürekli kaygı, bireyin her ortamı genelde kaygı verici olarak algılaması ve yaşaması anlamındadır. Kaygı ile depresyon arasındaki bağlantıyı inceleyen bazı araştırmacıların bulguları, durumsal kaygının geçici bir durum olduğunu ve ortamın özel koşullardan etkilendiğini, sürekli kaygının ise,

kişilik özelliğine yatkın olarak, kaygı algısı ve depresyonla daha ilişkili olduğunu göstermektedir (Köknel, 1987).

1.4.3. Genellenmiş Kaygı Bozukluğu

Yaygın kaygı bozukluğunun başlıca özelliği, hemen her gün ortaya çıkan, birçok olay ve etkinlik hakkında aşırı kaygı ve üzüntü duymaktır. Yaşanan endişenin yoğunluğu, olayın gerçekleşebilme olasılığına oranla süre ya da görülme sıklığı bakımından umulandan çok fazladır. Kişi üzücü ve endişelendirici düşüncelere engel olamaz ve bu nedenle günlük faaliyetlerindeki verimlilik azalır. Yaygın kaygı bozukluğu hastaları, işlerinde ortaya çıkabilecek sorumluluklar, parasal sorunlar, aile bireylerinin sağlıkları, çocuklarının başına gelebilecek kazalar ya da arabanın tamiri, günlük ev işleri, randevularına geç kalma gibi sıradan olaylar karşısında aşırı üzüntü ve endişe duyarlar. Yaygın kaygı bozukluğunda endişe duyulan konular değişkenlik gösterebilir. Hastalarda soğuk nemli eller, ağız kuruluğu, terleme, bulantı, yutma güçlüğü, boğazda yumru hissi gibi kaygının somatik bulguları ile birlikte, kolay yorulma, aşırı heyecan, konsantrasyon güçlüğü, kas gerginliği, uyku düzensizliği gibi belirtiler de bulunur. Kas gerginliğine bağlı olarak titreme, seğirme, kaslarda ağrı ve sızı ortaya çıkabilir (Cansever, 2003).

1.5. Denetim Odağı

Bireyin sağlıklı bir yetişkin olmasında, çocukluk yıllarındaki yaşam deneyimlerinin önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Birey sosyal gelişim süreci içinde

çocukluktan itibaren çevresindeki kişileri ve olayları gözleyerek, hangi davranışların hangi sonuçları doğuracağı ve hangi sonuçların kendi davranışlarından kaynaklandığı konusunda oldukça tutarlı beklentiler geliştirmektedir. Günlük yaşamda meydana gelen olaylarda yakın çevresindeki kişilerden aldığı olumlu veya olumsuz tepkiler (ödül – ceza) çocuğun “denetim odağı” eğilimini belirlemektedir (Rotter 1990; Strickland, 1989; Yeşilyaprak 1988).

Denetim odağı kavramı ilk kez Sosyal Öğrenme Kuramı’nda yer almıştır. Rotter Sosyal Öğrenme Kuramı içinde bu kavramı kullanan ve araştırmalarıyla kavramın literatüre girmesini sağlayan kişidir. Rotter kişilerin yaşamlarını denetleyebilme güçleri bakımından birbirinden farklılıklar gösterdiklerini gözlemlemiştir. Birey yapmak istediği davranış için gerekli gücü kendinde görüyor mu? Yoksa bir başkasının iznine veya gücüne mi ihtiyaç duyuyor? (Cüceloğlu, 1993a; Ertübey Kurt, 1990).

Rotter denetim odağı algısını, ödül ve cezanın bireyin kendisinden mi, yoksa bireyin dışındaki bazı etkilerden mi kaynaklandığına ilişkin genel bir beklenti olarak tanımlamaktadır. Rotter geliştirmiş olduğu kişilik boyutunun bir ucunu “içten denetim”, diğer ucunu da “dıştan denetim” olarak isimlendirmiştir. Kişinin içten veya dıştan denetimli olması içinde bulunulan duruma göre değişebilmektedir. Ancak kişiler yaşamlarının her yönünde ve her durumda genellikle bu uçlardan birine daha yakın olabilmektedirler (Chubb, Fertman ve Ross, 1997; Cüceloğlu, 1993a; Ertübey Kurt, 1990; Njus ve Brockway 1999; Nunn, 1987). İnsanlarda, olumlu veya olumsuz başlarına gelenlerin kendilerinden veya kendi dışındaki güçlerden

kaynaklandığı yolundaki iki genel eğilimden birinin ağırlık kazandığı görülmektedir (Rotter, June ve Phares 1972).

Kişinin yaşadığı olumlu olaylar ödül, olumsuzlar da ceza olarak alınır, iki genel beklentiden söz edilebilir: Ödül ve cezaların kişinin dışındaki güçlerden kaynaklandığı, veya kendisinden kaynaklandığı beklentisi. Diğer bir deyişle, ödül ve cezaları denetleyen güçler bireyin içinde veya dışında odaklanmış olarak algılanabilir. Rotter, bu güçlerin kişinin içinde ya da dışında yoğunlaştığı noktaya denetim odağı adını vermektedir. Denetim odağını kendi içlerinde algılayan kişiler içten denetimli, dışta algılayanlar ise dıştan denetimli olarak tanımlanır (Rotter, 1990).

Rotter'a göre denetim odağı, bireyin kendi davranışları üzerine kontrole sahip olduğuna veya başkalarının kontrolü altında olduğuna dair genellenmiş bir beklentidir (Rotter ve ark., 1972). Başka bir ifadeyle denetim odağı, kişinin iyi ya da kötü, kendisini etkileyen olayları kendi yetenek, özellik ve davranışlarının sonuçları ya da şans, kader, talih ve güçlü başkaları gibi kendisi dışındaki güçlerin işi olarak algılaması eğilimidir (aktaran Dönmez, 1983; Dönmez, 1985; Dönmez, 1986).

Davranışların sonucunda alınan ödül ve cezalar, çocuğun ilerdeki davranışlarının sonuçları için birtakım beklentilere girmesine neden olur. Beklentiler bireyin yaşantılarına özgü olduğu için birey davranışlarının sonucunu ya kendi davranışlarına bağlar ya da kendi davranışlarından bağımsız olarak algılar. Böylece birey, genellenmiş birtakım beklentiler içine girer. Şayet bu beklenti kendi davranışlarının sonuçlarını kendisinin kontrol edebileceği doğrultusunda ise birey

içten denetimli olma niteliğine sahip olurken, bu sonuçları kendisinin kontrol edemeyeceği doğrultusunda ise dıştan denetimli olma niteliğine sahip olur (Rotter ve ark., 1972).

Denetim odağının içten denetim ucuna yakın olan kişiler, yaşadığı olayların, çerçevesinde olup bitenlerin kendi denetimleri altında olduğuna ve yaşamlarını istedikleri yöne çevirebileceklerine inanmaktadırlar. Başarısızlıklarının sebebini dış faktörlerde aramadan, kendi davranışlarında arayabilmektedirler. Kendi düşüncelerine önem vermekte ve başkalarının baskılarına yenik düşmeden kendi kararlarını uygulayabilmektedirler. Karar vermeden önce çok yönlü düşünmekte, olayların sonuçlarını göz önüne alarak karar vermektedirler. İçten denetimli kişiler işlerini severek yapmaktadırlar ve daha verimlidirler. Sorumluluklarını bilen, güvenilir ve uyumlu davranışlar gösteren kişilerdir (Cüceloğlu, 1993a; Dönmez, 1983).

Ödül ve cezanın kişinin kendi dışındaki başka güçlerce (örn: Tanrı, kader, şans, otorite figürleri) yönetildiği ya da denetlendiğini düşünen, bu nedenle ödüle ulaşma veya cezadan kaçma konusunda kişisel çabaların etkisinin olamayacağı doğrultusundaki genel inanca eğilimli olan kişiler de dıştan denetimli olarak nitelendirilmektedir (Rotter, 1990; Yeşilyaprak, 1988). Dıştan denetimli kişiler içinde yaşadıkları sosyal çevrenin kurallarına uymayı görev saymaktadırlar. Davranışlarını “başkaları ne der?” düşüncesiyle belirleyebilmekte ve başkalarının baskılarına yenik düşebilmektedirler. Çoğu kez kendi mutluluklarını bir başkasına bağımlılıkta (örn: ana baba, eş, vb.) ve onları mutlu etmekte arayabilmektedirler. Dıştan denetim ucuna yakın olan kişiler yaşantısını etkilemekte aciz olduğuna ve

yaşamını kaderin belirlediğine, elinden gelen bir şey olmadığına inanmaktadırlar (Cüceloğlu, 1993a, 1993b).

Rotter denetim odağı kavramını Sosyal Öğrenme Teorisi'ne bağlayarak açıklamaktadır.

1.5.1. Rotter'ın Sosyal Öğrenme Teorisi ve Denetim Odağı

Bandura'nın geliştirdiği Sosyal Öğrenme Teorisine göre, bireyler olumlu pekiştireçlerle karşılaşma şanslarını arttırmak amacıyla çevreyle aktif bir şekilde ilgilenmektedirler. Bunun için ustalık veya özsaygı, imtiyaz veya yalınlık gibi sosyal koşullar meydana getirip, bunları korumakta ve kaybetmekten kaçınma peşindedirler (1965).

Sosyal Öğrenme Teorisi, çağdaş psikolojide iki önemli kuramsal yaklaşımı (Davranışçı Kuram – Bilişsel Kuram) bağdaştırmaya çalışan bir yaklaşımdır.

Davranışsal yaklaşımın kökeninde uyaran – tepki bağı yatmaktadır. Bilişsel yaklaşım ise, birey daha önceden bilmediği herhangi bir şeyi nasıl yapacağını bir modelin davranışını gözlemleyerek öğrenebilir (Arkonaç, 1993).

Denetim odağı algısı, belirli bir özel uzmanlık alanının konusu olmayıp, birçok alt bilimsel uzmanlık alanında ilgi duyulup incelenmiştir. Ancak özellikle Rotter'ın Sosyal Öğrenme Kuramı'nda bu değişkenin sistematik bir şekilde ele alınarak incelendiği, bu kavramın kuramın odak noktası olduğu görülmektedir.

Rotter'ın alguların kontrolü konusunda ileri sürdüğü Sosyal Öğrenme Teorisi, klinik psikoloji çalışmaları sırasında ortaya koyduğu bir teoridir. O, insanların yaşam olaylarını denetleme konusunda kendi yeteneklerine göre genel bir beklenti geliştirdiklerini öne sürmüştür. Rotter davranışlarının kendi yaşantılarını etkilediğine inanan kimselerin bir “içten denetim beklentisi”, buna karşılık kendi davranışlarının şans ve kader tarafından belirleneceğine inanan kimselerin “dıştan denetim beklentisi” içerisinde olduklarını ileri sürmüştür. Rotter'ın Sosyal Öğrenme Teorisi içinde kontrol odağı davranışı beklentilerin, pekiştireçlerin veya psikolojik durumların etkisinin bir sonucu olarak ele alınmıştır (Rotter, June ve Phares, 1967).

Rotter'a göre, bireyin davranışlarının sonucunda aldığı ceza ve ödüller, bireyin ilerdeki davranışlarının sonucu hakkında bazı beklentiler geliştirmesine yol açmaktadır. Buna göre, herhangi bir davranışın ortaya çıkması pekiştirecin varlığına bağlıdır.

Rotter'ın Sosyal Öğrenme Kuramındaki üç temel kavram şöyledir;

1. Davranış Potansiyeli: Belirli bir durumda veya durumlarda bir pekiştirme veya pekiştirme dizinlerine göre hesaplanan durumlarda meydana gelen herhangi bir potansiyeldir.

2 Beklenti: Belirli bir pekiştirmenin ortaya çıkma olasılığının belirli bir durumda veya durumlarda belirli bir davranışın fonksiyonu olarak meydana geleceğinin birey tarafından kabullenilmesidir.

3. Pekiştirme Değeri: Herhangi bir dış pekiştirenin pekiştirme değeri ideal olarak, pekiştirmelerin türünün meydana gelme olasılıkları eşit olduğu takdirde herhangi bir pekiştirenin tercih edilmesidir (Rotter ve ark., 1972).

Rotter'ın geliştirdiği bu model, davranışın herhangi bir durumundaki beklenti ve pekiştirme düzeylerinin bir fonksiyonu olup, böylece pekiştirenin, belirli bir davranışın kendisinin izleyeceğine ilişkin beklentiyi kuvvetlendirmekte ve bu yolla da temel işlevini yerine getirmektedir (Gülaçtı, 1991).

Davranışla pekiştiren arasındaki ilişkinin algılanma biçimine bağlı olarak davranış değişmektedir (Korkut, 1991).

Davranışın herhangi bir durumunda ortaya çıkma ya da yinelenme olasılığı, davranışı, o psikolojik durumda belli bir sonuca götüreceğine ilişkin beklentinin ve o sonucun birey için değerinin bir işlevi olup, davranışlarının sonuçlarının -ödül ve cezaların- gene o davranışları belirlemedeki etkinliği evrensel olarak bilinmektedir (ren, 1989).

Sosyal ğrenme Kuramı, ahlak gelişimi mekanizmasının diğer davranış kazanma mekanizmalarına benzer olduğunu kabul etmektedir. ğrenme, model alma ve taklit söz konusu öğrenme mekanizmasının temel kavramlarıdır. Sosyal ğrenme kuramcıları zdeşleşmenin bireyin davranışları, model ve modelin davranışları ile uygunluk gösterdiği durumda gerçekleştiğini değerlendirmişlerdir (Aydın, 1997).

1.5.2. Denetim Odağını Açıklamaya Çalışan Yaklaşımlar

Kişilik özelliklerinin betimlenmesiyle bireyi tanımak, onun duygu, düşünce ve davranışlarını yorumlayabilmek mümkün olmaktadır. Araştırmacılar, insanın potansiyelini anlayabilmek ve kullanabilmek için insanı içinde bulunduğu çevre ile birlikte gözlemlemeye başlamışlardır. Bu gözlemler ile başlayan çabalar giderek bilimselleşmiş, özellikle 20. Yüzyıl başlarında “ Davranışçı Psikoloji” akımının temel çıkış noktasını teşkil etmiştir.

Davranışçılar gözlenebilir davranışları inceleyerek insanın anlaşılabileceğini, bu nedenle davranış ve davranışı belirleyen etmenlerin saptanması gerektiğini belirtmektedirler. Davranışçı görüş, insanın gözlenebilen davranışlarının ölçülebileceğini ve yeni ortamlarda aynı şartların, kısmen sağlanması ile daha önce ölçülen davranışın birey tarafından tekrarlanma olasılığının yüksek olacağını kabul eder.

Davranışçı yaklaşımın kökeninde uyaran – tepki psikolojisi yatmaktadır. Uyaran – tepki psikolojisinin asıl konusunu ise organizmaya gelen uyarılar, bu uyarıların ortaya çıkardığı davranışlar, bu davranışların oluşmasında etkili olan ödül ve cezalar, bu ödül ve cezaların değiştirilmesi sonucunda davranışta meydana gelen değişiklikler oluşturmaktadır (Arkonaç, 1993).

Çağdaş psikolojide sıklıkla karşılaşılan kavramlardan biri de ödül ve cezadır. Davranışçı psikolojinin “ödül izlediği tepkinin tekrarlanma olasılığını artırır” ilkesi psikologlar arasında bir özdeyiş biçimini almıştır. Davranışçıların çağdaş psikolojiye

yaptıkları en önemli katkılardan biri, hiç kuşkusuz, davranışların sonuçlarının o davranış üzerindeki etkisine gereken önemi vermiş olmalarıdır (Dönmez, 1985).

Öğrenmeyi, uyarıcı – tepki ilişkisi içerisinde ele alıp pekiştirmenin önemini vurgulayan davranışçılar ile karmaşık bir yapıya sahip insanı basit bir uyarıcı – tepki kalıbıyla açıklamanın yetersiz olacağını söyleyen biliş kuramcılarının görüşleri Rotter’in Sosyal Öğrenme Kuramı’nda birleşmiştir (Korkut, 1991).

Bilişsel yaklaşım ise davranışsal yaklaşımın tam tersi bir görüntü vermekte, davranışsal yaklaşımdan farklı olarak bir bireyin davranışta bulunmadan geçmiş öğretilerinin bu davranış üzerinde etkili olduğu görüşünü savunmaktadır. Kişinin yetiştiği aile ortamı inançları, onu etkileyen fiziki ve sosyal çevresi bireyin o andaki eğilimini, bir başka deyişle kendini belli bir şekilde algılamasını tayin eder (Fidan, 1996).

Biliş kuramcıları genel olarak öğrenmenin merkezine öğrencinin uyarıcıları nasıl algıladığı, nasıl işlediği, bütünleştirdiği, ne şekilde yorumlayarak genellediği üzerinde durmaktadır (Korkut, 1991).

Rotter’in Sosyal Öğrenme Kuramı çağdaş psikolojide davranışçı kuramlarla bilişsel kuramları bütünleştirmeyi amaçlayan, öğrenilmiş davranışlar üzerine yoğunlaşan bir yaklaşımdır. Rotter kuramında öğrenme ilkelerine dayanarak kişiliği tanımlamıştır. Rotter ‘e göre kişilik bağımsız bir bütünlüğe sahiptir. Yaşanan bazı tecrübeler şu anda öğrenilmiş bazı düşünceleri değiştirebilmektedir. Rotter’e göre bireyin geçmiş düşünceleri, bireyin amaçlarına, arzu ve isteklerine ulaşmaya

çalışırken karşılaştığı olaylarda sadece yardımcı olabilecek veriler niteliğini taşır. Bireyin yaşamındaki öncelikli öneme sahip olayları inceleyerek bireyin davranışları anlaşılabilir. Rotter öncelikli önemdeki olayların bağımsız bir bütün olan kişiliğin oluşumunda ve gelişiminde etkili faktörler olduğu düşüncesi ile bu görüşlerini temellendirir.

Rotter'e göre çocuğun davranışlarının sonucunda aldığı ödül ve cezalar ilerideki davranışlarının sonuçları hakkında bazı beklentiler geliştirmesine yol açmaktadır. Böylece herhangi bir durumda belirli bir davranışın ortaya çıkışı, davranışın ortaya çıktığı durum ve peşinden bir "pekiştirecin gelmesi" beklentisine bağlıdır. Bu ise kişiye özgüdür çünkü kişi pekiştiriciyi farklı şekilde algılar ve tepki gösterir. Kişinin pekiştiriciyi kendi davranışlarına mı yoksa davranışlarından bağımsız yani kendi dışındaki güçlere mi bağlı olarak algıladığı ise bireyin tepkisini etkileyen en önemli etkidir. Kişinin davranışını izleyen pekiştiricinin etkisi, onun kendi davranışı ile pekiştirici arasında nedensel bir ilişki algılayıp algılamamasına bağlıdır (Rotter ve ark.,1972).

Rotter'in sosyal öğrenme kuramında dört tür değişken vardır. Davranışlar, beklentiler, davranışların sonuçları ve psikolojik durumlar. Davranışı şöyle açıklamıştır: Davranışın herhangi bir özgül psikolojik durumda ortaya çıkma ya da yinelenme olasılığı davranışın o psikolojik durumda belli bir sonuç vereceğine ilişkin beklentinin ve o sonucun birey için taşıdığı değer bir işlevidir (Dönmez, 1985).

Rotter'in kuramına beklenti – değer kuramı da denmektedir. Rotter'e göre birey belli bir davranışı, o davranıştan bir sonuç beklediği için yapar. Birey için bu davranıştan elde edeceği sonucun bir değeri vardır. Belli bir durumda beklenti ya da değerden biri çok düşükse davranış ortaya çıkmaz. Örneğin bir ğrenci ders çalıştığı zaman öğretmeninden artı bir puan alacağını biliyorsa, bu notu elde etmek istediğinde dersine çalışır. Eğer artı not almak istemiyorsa, o zaman dersine çalışmayabilir ya da artı not almak istiyor ancak ders çalışsa dahi ğretmenince dllendirilmeyeceğini biliyorsa (beklenti düşükse) o zaman da ders çalışmayabilir (Cüceloğlu, 1993b).

Rotter, geliştirdiği kuramda iki tür genelleştirilmiş beklentiden söz eder. Bunlardan biri başarı, bağımlılık, toplumsal kabul ve benzeri gibi yalnızca belli türden sonuçlara ilişkin beklentileri içerir. Psikolojik duruma ilişkin olarak algılanmış benzerlik, sonucun niteliği ile ilgilidir. İkincisi ise sonuçların kendi niteliklerinin değişebildiği, belli bir başarı ya da problem çözümünü içermekte olan bir dizi psikolojik durumun başka özelliklerden genelleştirilen beklentiyi içerir. Belli bir durumda, herhangi bir sonucun davranışı izleyeceğine dair beklentiyi ele alırken yalnızca bir sonuç için genelleştirilmiş beklentiyi değil, bir ya da daha fazla problem çözümüne ilişkin genelleştirilmiş beklentinin dikkate alınması gerekmektedir (Rotter ve ark., 1972).

1.5.3. Denetim Odağına Göre İçten Denetimli ve Dıştan Denetimli Kişilerde Görülen Özellikler

İçten denetimli bireylerle dıştan denetimli bireylerin olayların sonuçları hakkında sahip oldukları duygu, düşünce ve davranışlar farklı kişilik özelliklerini betimlemektedir. Olayları değerlendirirken kendi yetenek ve özelliklerine daha fazla yer veren içten denetimli bireyler, olumlu pekiştireç almak ya da itici uyarılardan kaçınmada daha aktif olmakta, kendileri ve çevresiyle daha barışık bir ruhsal yapı sergilemektedirler. Bu bireylerin kan basınçları genellikle düşüktür. Anksiyete ve depresyon durumlarını daha az yaşarlar.

İçten denetimli bireyler yaşadıkları ödül ve ceza niteliği taşıyan olaylardan kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Sosyal yetenekleri gelişmiştir. Dıştan denetimlilere göre kendilerine olan saygıları daha yüksektir. Bu bireyler başlarına gelen olayların sonuçlarının, büyük ölçüde kendi içsel özellikleri olan zekâları, azimleri veya çekiciliklerine bağlı olduğu inancına sahiptirler (Schultz ve Schultz, 2001).

Cüceloğlu ise içten denetimlilerle ilgili olarak, bu kişilerin yapmak istedikleri davranış için gerekli gücü kendilerinde gördüklerini, bunun yanında çevrelerinin de kendi denetimleri altında olduğunu ve yaşamlarını istedikleri yöne çevireceklerine inandıklarını anlatmıştır (Cüceloğlu, 1993b).

Dıştan denetimliler ise çevrelerinde olan olayların gidişatını etkileme yeteneklerinin olmadığını ve yaşamlarının kendi dışındaki güçlerden etkilendiğini

belirtmekte, kendilerinin bu konuda herhangi bir şey yapamayacağına inanmaktadırlar. Dıştan denetimliler içten denetimlilere göre işleri kendi akışına bırakmakta, hayat onları hangi yöne götürürse o yöne gitmektedirler (Phares, 1976).

Tüm bu teoriler dikkate alındığında, içten ve dıştan denetimli bireylerin kendilerine özgü bazı kişilik özelliklerine sahip oldukları gözlenmiştir. Aşağıda belirtilen özellikler son yirmi yılda denetim odağı üzerine yapılan çalışmalardan derlenmiştir.

1.5.3.1. İçten Denetimli Kişilerde Görülen Özellikler

1. İçten denetimliler, entelektüeldirler ve akademik etkinliklere daha fazla zaman ayırırlar.
2. İçten denetimliler, daha etkili, güvenli ve bağımsızdırlar.
3. İçten denetimliler olumlu benlik kavramına sahiptirler.
4. İçten denetimlilerin okul başarıları daha yüksektir.
5. İçten denetimliler aktif ve girişimcilerdir.
6. İçten denetimliler daha objektiftirler.
7. İçten denetimliler daha uyumludurlar.
8. İçten denetimliler savunma mekanizmalarını daha az kullanırlar.
9. İçten denetimliler daha iyi iletişim kurarlar.

1.5.3.2. Dıştan Denetimli Kişilerde Görülen Özellikler

1. Dıştan denetimliler kendilerini dış güçlerin kurbanı olarak görürler.
2. Dıştan denetimlilerin beklenti düzeyleri daha düşüktür.
3. Dıştan denetimliler daha kaygılıdırlar.
4. Dıştan denetimliler kuşkucudurlar.
5. Dıştan denetimliler daha depresiftirler.
6. Dıştan denetimliler daha saldırgandırlar.
7. Dıştan denetimliler savunma mekanizmalarını daha fazla kullanırlar.
8. Dıştan denetimlilerin kendileri ile kimlik kargaşaları vardır (Dönmez, 1985; Yeşilyaprak, 1988).

1.6. Yurtiçi ve Yurtdışı'nda Yapılmış Araştırmalar

1.6.1. Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

Eryiğit (2004) tarafından gençlerin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik istismar ve fiziksel cezanın gençler tarafından sertliği ve haksızlığının gencin psikolojik uyumuna etkisinin incelendiği araştırmada, gençlerin ebeveynlerinden algıladıkları psikolojik istismar ile psikolojik uyumları arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Fiziksel cezanın sertliği ve haksızlığın ise psikolojik uyum algısını doğrudan etkilemediği görülmüştür.

Uzun (2002) yaptığı çalışmada ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, algılanan duygusal

istismarın 12 – 13 – 14 ve üstü yaş grubu ergenlerin kendilik imgeleri üzerinde etkili bir değişken olduğu ortaya çıkmıştır. Ailesinden duygusal istismar algılamayan ergenlerin psikolojik, sosyal, cinsel, ailesel ve baş etme alanlarında kendilerine bakışlarının ve algılayışlarının daha sağlıklı olduğu bir başka deyişle olumlu kendilik imgesi olduğu sonuçlarına varılmıştır. Ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın cinsiyet, okul türü ve yaş değişkenine göre farklılaşmadığı tespit edilirken, kardeş sayısı ve babanın eğitim durumuna göre farklılaşma gösterdiği görülmüştür. Üç ve üstü sayıda kardeşe sahip olan ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın tek kardeş olan ergenlerden daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Babası lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin algıladıkları duygusal istismarın ortaokul mezunu olan babaya sahip ergenlerden daha az olduğu sonucuna varılmıştır.

Karaca (2001), duygusal istismara uğramış ergenlerin bazı kişilik özelliklerini incelediği araştırmasında 15 – 19 yaş arası 129 ergenle yaptığı çalışmada “Anne Baba Genç İlişkileri Envanteri” ile “Edwards Kişisel Tercih Envanteri” kullanmıştır. Araştırma bulgularına göre ergenlerin, algıladıkları duygusal istismar düzeyine göre duyguları anlama, şefkat gösterme, ilgi görmeyi isteme, özerklik puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Cinsiyet, yaş, babanın eğitim durumu, kardeş sayısı, ailenin ekonomik düzeyi gibi değişkenlere göre ergenlerin algıladıkları duygusal istismar arasında da ilişki bulunamamıştır.

Baltaş ve Baltaş (1999), kolej ve Anadolu liselerine hazırlanan öğrencilerin duygusal istismarını araştırdıkları ve on bir yaşındaki beşinci sınıf öğrencilerini örneklem grubu olarak aldıkları çalışmada, öğrencilerin ödevlerini yapmadıkları takdirde anne ve babaları tarafından duygusal yönü olan cezalar uygulandığı,

öğretmenlerin ise fiziksel cezaları daha çok kullandığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada elde edilen önemli bir sonuç da ailelerin sınavlar nedeniyle daha saldırgan ve reddedici davrandıklarını ortaya koymasındır.

Savi (1999) tarafından yapılan bir diğer araştırma “Ergenlerde Duygusal İstismar ile Benlik Algısı ve Genel Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki” hakkındadır. Araştırmanın örneklemini Denizli ilinde farklı liselerin 1. ve 2. sınıflarında okuyan 15 ve 16 yaş grubundaki ergenlerden 86 kız ve 86 erkek olmak üzere toplam 172 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem grubunu oluşturan ergenlerin, duygusal istismar düzeyleri ile benlik algıları arasında ters orantılı bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bulguya göre ergenlerin duygusal istismar düzeyleri yükseldikçe benlik algılarının azaldığı görülmüştür. Ergenlerin duygusal istismar düzeyleri ile genel kaygı düzeyleri arasında da doğru orantılı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre ergenlerin algıladıkları duygusal istismar düzeyleri yükseldikçe genel kaygı düzeylerinin de yükseldiği görülmüştür (aktaran Siyez, 2003).

Erkman ve Alantar’ın (1991) yaptığı bir araştırmada, Türkiye’de çocuk ve gençlerin ev ve okul ortamında istismara yol açıcı şu davranışlarla karşılaştıkları vurgulanmıştır:

1. Çok sıkı ve katı otorite,
2. Dayak,
3. Aşırı koruyuculuk,
4. Sosyal ilişkileri geliştirmede kısıtlama,

5. Aşırı eleştiri,
6. Yaşa uygun yükümlülükler vermeme,
7. Aşırı ilgi,
8. Aşırı ilgisizlik.

Türkiye’de 1980 – 1982 yılları arasında sekiz ilde yapılan bir araştırmada, 4-12 yaşları arasındaki 16.000 çocuğun fiziksel ve duygusal açıdan istismar edilip edilmediği incelenmiştir. Kız çocuklarının % 34,6’sının, erkek çocuklarının ise % 32,5’inin ihmal ve istismar kurbanı oldukları saptanmıştır. Eğitimsiz ebeveynlerin % 40’ı çocuklarını istismar ederken, eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerde bu oran % 17’ye kadar düşmektedir (aktaran Öztürk, 2007).

Güler ve arkadaşlarının (2002) yaptığı araştırmada, annelerin % 93’ünün çocuklarını duygusal olarak istismar veya ihmal ettikleri belirlenmiştir. Bu araştırmada ülkemizde ebeveynlerin, çocuklarının ahlakının bozulmaması ve şımarmamaları için disiplin amacıyla çoğunlukla çocuklarını sevdiklerini belli etmedikleri, bağırma ve azarlama davranışlarını çocuğun eğitimi için gerekli davranışlar olarak gördükleri tespit edilmiştir. Şiddetin yoğun olduğu ailelerde tüm çocukların gelişim düzeyleri değerlendirildiğinde istismar edilen çocukların % 59’u, kardeşlerinin ise % 35’inde çeşitli düzeylerde gelişme geriliği saptanmıştır. Okul öncesi çocuklarda konuşma düzeyi açısından bu fark daha az bulunmasına rağmen istismar edilen çocuklarda % 36, kardeşlerinde ise % 28 oranında konuşma geriliği saptanmıştır. Davranış bozuklukları açısından yapılan uzun süreli izlemeye dayanan

çalışmalarda da istismar edilenlerin % 60'ı, kardeşlerin % 40'ında davranış sorunları bulunmuştur.

1.6.2. Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi'nden alınmış olan kanıtlanmış olgular aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

- Her yıl 1000 çocuktan 1'i duygusal olarak ihmal edilmektedir.
- Her yıl 1000 çocuktan 2,2'si duygusal olarak istismar edilmektedir.
- Her yıl 1000 çocuktan 5,3'ü duygusal, eğitsel ve fiziksel olarak ihmal edilmektedir (aktaran Uzun, 2002).

Starzyk, Marshall ve Frias-Armenta, problemlı davranışların özellikle suça yönelik davranışların kokeninin çocuklukta ki yaşantılara dayandığını ve çocuklukta cinsel, fiziksel, duygusal istismara ve ihmale maruz kalan kişilerin ileriki yaşlarında depresyon dizeyleri, alkol kullanımı, anti-sosyal davranış ve kendi çocuklarını cezalandırma gibi davranış özellikleri göstermiştir (aktaran Özmen, 2004).

Bjerke tarafından Amerika Birleşik Devletlerinin bir eyaleti olan Ohio'da yapılan bir araştırmada, 1990 yılında okul hemşireleri tarafından rapor edilen 2,5 milyon çocuk istismarı vakasının % 9'unu duygusal istismarın oluşturduğu belirlenmiştir. Pipes ve LeBov, evlilik dışı romantik ilişkilerdeki duygusal istismarın muhtemel etkenlerini belirlemek amacıyla 175 lisans dizeyinde kadınl

çalışmışlardır. Araştırmada, istismara uğrayan bireyin, genellikle düşük benlik saygısına sahip olduğu, partnerlerinin de psikolojik istismar içeren ilişkilere sahip ve herhangi bir ebeveyni tarafından psikolojik istismara uğramış kişiler olduğu bulunmuştur (aktaran Uzun, 2002).

Yvonne ve arkadaşları, duygusal istismar sayılan sözel/simgesel saldırının çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 3346 aileyi kapsayan bir örneklem grubuyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda, 18 yaşın altında evde yaşayan çocukların % 63'ünün bir yıl içinde küfür ya da aşağılama şeklindeki sözel saldırılarla bir veya birden fazla karşılaştıkları saptanmıştır. Bu çocuklarda saldırganlık eğilimleri, suçluluk duyguları ve kişiler arası ilişkilerinde bozukluklar olduğu görülmüştür. Hem sözel saldırı hem de fiziksel istismara bir arada maruz kalan çocuklarda bu sorunların daha yoğun yaşandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte psikososyal sonuçlar açısından sözel saldırının fiziksel istismara oranla daha etkili olduğu saptanmıştır. Erkek çocukların kızlara oranla; 6 yaşın üstündekilerin ise 6 yaşın altındakilere oranla daha çok sözel saldırıya uğradıkları görülmüştür (aktaran Göğayaz, 2001).

Toronto Üniversitesinde 25 genç IBS (strese bağlı bağırsak sendromu) ve 25 orta yaşlı IBS sendromu olan toplam 50 kadın ile çalışılmıştır. IBS'li hastaların çocuklukta büyük çoğunlukla sözel tehdit, aşağılanma, kişisel ya da ekonomik bağımsızlığın inkar edilmesi gibi durumlarda bırakıldığı ve kendilerini diğer gruba oranla suçlama, negatif olaylardan sorumluluk duyma ve başkalarının duygularını kendilerinininkinden önde tutma davranışları sergiledikleri görülmüştür (aktaran Uzun, 2002).

1.7. Araştırmanın Amacı

1.7.1. Amaç

Yukarıda ana hatlarıyla özetlenen araştırmalardan da anlaşılacağı gibi, literatürde duygusal istismara uğramış ve uğramamış olan ergenlerin denetim odakları arasında bir fark olup olmadığı meselesi araştırılmamıştır. Oysa yine aynı araştırmalar bu iki değişken arasında bir ilişki olabileceğini düşündürmektedir. Daha spesifik bir ifadeyle, duygusal istismara uğramamış ergenlerin iç denetim odağına, uğramış olanların ise dış denetim odağına daha yakın olmaları olasılığı öne çıkmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı, bu olasılığı test etmektir.

1.7.2. Araştırmanın Temel Hipotezi

Duygusal istismara uğramış ergenler dış denetim odağına, duygusal istismara uğramamış olanlar ise iç denetim odağına daha yakın olacaklardır. Ayrıca, literatüre uygun şekilde, katılımcıların algıladıkları duygusal istismar düzeyi ile kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olması beklenmektedir.

1.7.2.1. Diğer Araştırma Soruları

1. Katılımcıların cinsiyetleri ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki var mıdır?
2. Katılımcıların annelerinin eğitim durumu ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki var mıdır?

3. Katılımcıların babalarının eğitim durumu ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki var mıdır?
4. Katılımcıların ailelerinin gelir düzeyleri ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki var mıdır?

1.8. Tezin Önemi

Araştırmanın iki ana probleminden birisi, denetim odağının algılanan istismar düzeyine göre değişip değişmeyeceğidir. Literatürde duygusal istismara uğramış ergenlerin, hangi denetim odağına daha yakın olduklarına dair bir araştırmaya rastlanmamıştır. Literatürde böyle bir çalışmayla karşılaşılmaş olması, bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, lise seviyesinde okuyan, duygusal istismara uğramış ile uğramamış ergenlerin kaygı düzeyleri ve denetim odaklarının arasında anlamlı bir fark olup olmadığını saptamak amacı ile tasarlanmıştır. Bu nedenle araştırmanın modeli, tarama modeli olarak seçilmiştir.

2.2. Araştırma Evreni ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Bartın il sınırları içerisinde, lisede okuyan, 15 – 18 yaşları arasındaki ergenlerdir.

Örneklem grubu, yukarıda tanımlanan evren içerisinde ulaşılabilen, Bartın il sınırları içerisinde seçilen, Bartın Anadolu Lisesi, Bartın Cumhuriyet Lisesi, Bartın Kozcağz Lisesi, Bartın D. Fırıncıoğlu Lisesi, Ulus Kumluca Lisesi, Bartın Köksal Toptan Lisesi ve Kurucaşile Lisesi 9. 10. 11. ve 12. sınıf öğrencileridir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, katılımcıların bazı kişisel bilgilerine ulaşmak için, araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”; algılanan duygusal istismar düzeylerini saptamak için “Duygusal İstismar Ölçeği”; kaygı düzeylerini ölçmek için “Kısa Semptom Envanteri” ve denetim odaklarını belirlemek amacıyla “Rotter Denetim Odağı Ölçeği” kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan ergenlere ilişkin bazı genel bilgileri toplamak amacıyla araştırması tarafından hazırlanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu’nda algılanan duygusal istismar düzeyi üzerinde etkisi olabileceği düşünülen sorulara yer verilmiştir. Bu sorular, 15 – 18 yaş grubu ergenlerin cinsiyetleri, yaşları, ana babalarının eğitim durumları, ana babalarının tutumları ve ailelerinin gelir grubunu içermektedir (EK – 1’dedir).

2.3.2. Duygusal İstismar Ölçeği

Özcan Kars (1997) tarafından geliştirilmiş olan bu ölçekte duygusal istismarın her bir alt başlığı ile ilgili toplam 59 madde yer almaktadır. Maddelerin seçiminde literatür araştırması yapılarak Köknel (1987), Makarenko (1987), Yavuzer (1988), Yörükoğlu (1988), Gordon (1989), Özdemir (1989), Bayraktar (1990) ve Yavuz’un (1991) eserlerinde yer alan bilgiler göz önünde bulundurulmuştur. Bu

maddelerin seçilmesinde duygusal istismarın alt başlıklarını daha net ortaya koyabileceği düşünölen, çocuklar ve ergenler tarafından kolayca anlaşılabilir maddeler tercih edilmiştir. Bu işlemin sonunda ölçekte reddetme ile ilgili 27, şiddet ve korkuya dayalı iletişim ile ilgili 9, çocuktan kapasite üstü istek ve kendi çıkarında kullanma ile ilgili 8, aşağılama ile ilgili 6, suçta yönelme ile ilgili 5 ve izole etme ile ilgili 4 madde yer almıştır. Reddetme içinde aşırı koruma, duygusal tepki vermeme, karşılaştırma ve ayırım yapma yer aldığı için bu konudaki maddelerin sayısı diğerlerinden fazladır (Kars, 1999).

Ölçeğin geçerlilik çalışması araştırmacı tarafından yapılmıştır. İlk uygulamadan 15 gün sonra 45 kişilik bir gruba tekrar duygusal istismar ölçeği uygulanmıştır. Ön test ve son testte, verilen yanıtlar arası farklılığı değerlendirmek için Mc Nemar, verilen yanıtlar arası uyumu değerlendirmek için Kappa analizi yapılmıştır. Mc Nemar analiz sonucuna göre $p > 0.05$ düzeyinde önemli bir fark bulunmamıştır. Kappa analiz sonucuna göre ise $p < 0.05$ düzeyinde ön test ve son testte verilen yanıtlar arasında uyum görölmüştür. Ön test ve son testte verilen yanıtlar Pearson Korelasyon Analiziyle değerlendirilmiş ve ön test ile son test arasında yüksek düzeyde korelasyon bulunmuştur. En düşük korelasyon değeri .935 iken en yüksek korelasyon değeri .997 olarak bulunmuştur (EK - 2'tedir).

2.3.3. Kısa Semptom Envanteri

KSE (Kısa Semptom Envanteri) (Derogatis ve Lazarus, 1994) 90 maddelik Semptom Belirleme listesinin (SCL-90) ayırt ediciliği en yüksek 53 maddesinden oluşmuştur. Çeşitli psikiyatrik belirtileri güvenilir bir biçimde tarama olanağı

vermektedir. KSE ergen ve yetişkinlere uygulanır ve uygulamada zaman sınırlaması yoktur. Envanterde her madde için hiç yok, biraz var, orta derecede var, epey var ve çok fazla var seçenekleri vardır ve verilen cevaplara 0 – 4 arasında değişen puanlar verilir. Puan aralığı 0 – 212'dir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin semptomlarının sıklığını gösterir. KSE, aynen SCL-90-R'de olduğu gibi 9 alt ölçek, ek maddeler ve 3 global indeksten oluşur (aktaran Savaşır ve Şahin, 1997).

Alt ölçekler ve global indekslerin içeriği aşağıda verilmektedir: Somatizasyon (S): 2, 7, 23, 29, 30, 33 ve 37. maddeler, Obsesif – kompulsif bozukluk (OKB): 5, 15, 26, 27, 32 ve 36. maddeler, Kişilerarası duyarlılık (KD): 20, 21, 22 ve 42. maddeler, Depresyon (D): 9, 16, 17, 18, 35 ve 50. maddeler, Anksiyete Bozukluğu (AB): 1, 12, 19, 38, 45 ve 49. maddeler, Hostilite (H): 6, 13, 40, 41 ve 46. maddeler, Fobik Anksiyete (FA): 8, 28, 31, 43 ve 47. maddeler, Paranoid düşünceler (PD): 4, 10, 24, 48 ve 51. maddeler, Psikotizm (P): 3, 14, 34, 44 ve 53. maddeler, Ek maddeler (EM): 11, 25, 39, ve 52. maddelerdir (Savaşır ve Şahin 1997). Bu araştırmada ölçeğin yalnızca kaygı maddeleri kullanılmıştır (EK - 3'tedir).

2.3.4. Rotter Denetim Odağı Ölçeği

Rotter (1966), tarafından geliştirilen bu ölçek 29 maddeden oluşmakta ve bireylerin genelleşmiş kontrol beklentilerinin, içsellik – dışsallık boyutu üzerindeki konumunu saptamayı amaçlamaktadır. Her madde, zorunlu seçmeli cevaplama türünde ikişer seçeneği kapsamaktadır. 6 madde ölçeğin amacını gizlemek için dolgu olarak yerleştirilmiştir ve diğer 23 maddenin dışsallık yönündeki seçenekleri birer

puanla değerlendirilmektedir. Böylece ölçek puanları sıfır ile 23 arasında değişmekte ve yükselen puan dış denetim odağı inancının artmasına işaret etmektedir.

Rotter denetim odağı ölçeğini Türkçeye İhsan DAĞ uyarlamıştır. Testin geçerlik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri üzerine yapılmıştır. Rotter denetim odağı ölçeğinin test – tekrar test güvenilirlik kat sayısı .83'tür. Ölçeğin KR-20 tekniği ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı .68, CRONBACH alfa iç tutarlık katsayısı ise .70 olarak bulunmuştur. Esas araştırma örneklemini (N=532) verileri üzerinden iç tutarlık katsayısı da .70'tir. Deneklerin görüşme denetim odağı puan ortalaması ile Rotter denetim odağı ölçeği puanları arasında .69'luk bir Pearson korelasyonu elde edilmiştir. Bu da aracın ölçtüğü boyutu kabul edilebilir düzeyde geçerli bir şekilde ölçebildiğini göstermektedir (Dağ, 1991). (EK - 4'tedir).

2.4. İşlem

Uygulama, belirtilen okulların müdürlüklerinden izin alındıktan sonra, 9. 10. 11. ve 12. sınıflara bizzat gidilerek yapılmıştır. Her öğrenciye içinde Kişisel Bilgi Formu, Duygusal İstismar Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Rotter Denetim odağı ölçeği bulunan materyal dağıtılmadan önce, Çocuk ve Ergenler İçin Bilgilendirilmiş Kabul Formu dağıtılmış ve imzalamaları alınmıştır. Bu işlem ardından öğrencilere, verdikleri bilgilerin araştırmacı dışında başkasının görmeyeceği, materyali nasıl kullanacakları hakkında bilgiler, materyal gösterilerek ve örnekler verilerek açıklanmıştır. Sınıf mevcudiyeti yaklaşık 30 kişi olan sınıflarda, sınıf öğretmeni ile birlikte öğrencilerin formu doldurması beklenmiştir. Formların doldurulması esnasında öğrencilerin soruları araştırmacı tarafından yanıtlanmıştır. Bütün

materyalin uygulanması 30 ila 45 dakika arasında değişmiştir. Öğrencilerin doldurdıkları formlar, öğrencilerden kapalı bir şekilde geri alınmıştır.

Ölçeklerden elde edilen veriler araştırmacı tarafından SPSS 15.0 İstatistik paket programı ile değerlendirilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, Kişisel Bilgi Formu, Duygusal İstismar Ölçeği, Kısa Semptom Envanteri ve Rotter Denetim Odağı Ölçeklerinden elde edilen veriler kullanılarak yapılan istatistiksel analizler yer almaktadır.

3.1. Elde Edilen Cevaplara Göre Dağılım Tabloları

3.1.1. Kişisel Bilgi Formu'ndan Elde Edilen Cevapların Dağılım Tabloları

1. Cinsiyetiniz?

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

	F	%
Kız	153	58,2
Erkek	110	41,8
Toplam	263	100,0

2. Yaşınız?

Tablo 2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

	F	%
15	34	12,9
16	46	17,5
17	123	46,8
18	60	22,8
Toplam	263	100,0

3. Annenizin eğitim durumu?

Tablo 3. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumu Dağılımı

	F	%
Okur - yazar değil	8	3,0
İlkokul	56	21,3
Ortaokul	89	33,8
Lise	76	28,9
Üniversite	28	10,6
Üniversite üstü	6	2,3
Toplam	263	100,0

4. Babanızın eğitim durumu?

Tablo 4. Katılımcılarının Babalarının Eğitim Durumu Dağılımı

	F	%
Okur - yazar değil	5	1,9
İlkokul	42	16,0
Ortaokul	105	39,9
Lise	68	25,9
Üniversite	37	14,1
Üniversite üstü	6	2,3
Toplam	263	100,0

5. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?

Tablo 5. Ailenin Aylık Ortalama Gelir Dağılımı

	F	%
1.000 tl ve altı	103	39,2
1.000 - 3.000 tl	104	39,5
3.000 tl ve üzeri	56	21,3
Toplam	263	100,0

**3.1.2. Duygusal İstismar Ölçeği'nden Elde Edilen Cevapların
Dağılım Tabloları**

Tablo 6. Duygusal İstismar Ölçeği'ne Verilen Cevapların Dağılımı

	F	%
Duygusal istismar var	124	47,1
Duygusal istismar yok	139	52,9
Toplam	263	100,0

**3.1.3. Kısa Semptom Envanteri'nden Elde Edilen Cevapların
Dağılım Tabloları**

Tablo 7. Kısa Semptom Envanteri'ne Verilen Cevapların Dağılımı

	F	%
Kaygılı	172	65,4
Kaygılı değil	91	34,6
Toplam	263	100,0

3.1.4. Rotter Denetim Odağı Ölçeği'nden Elde Edilen Cevapların

Dağılım Tabloları

Tablo 8. Rotter Denetim Odağı Ölçeği'ne Verilen Cevapların Dağılımı

	F	%
Dıştan denetimli	186	70,7
İçten denetimli	77	29,3
Toplam	263	100,0

3.2. Araştırmada Yer Alan Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

3.2.1. Duygusal İstismara Uğramış Ergenler ile Duygusal

İstismara Uğramamış Ergenlerin Denetim Odaklarının Karşılaştırılması

Araştırmanın ana problemi olan, “duygusal istismara uğramış ergenlerle, duygusal istismara uğramamış ergenlerin denetim odakları arasında bir fark var mıdır?” sorusuna yanıt almak için bağımsız gruplar T-testi kullanılmıştır.

Tablo 9. Duygusal İstismar Durumuna Göre Denetim Odağı Puanı Bağımsız Gruplar T-Testi Farkı

Puan	Duygusal İstismar Durumu	n	X	Ss	t	sd	p
Denetim Odağı Puanı	Duygusal İstismar Var	124	17.26	3.26	7.551	261	0.000
	Duygusal İstismar Yok	139	12.72	5.94			

Bağımsız gruplar t-testi analizinden elde edilen bulgulara göre, duygusal istismara uğramış ergenlerde denetim odağı puanı ($X=17.26$, $Ss=3.26$) duygusal istismara uğramamış ergenlerdeki denetim odağı puanından ($X=12.72$, $Ss=3.26$) yüksektir: $t_{(261)} = 7.55$, $p<0.01$.

3.2.2. Duygusal İstismara Uğramış Ergenler ile Duygusal İstismara

Uğramamış Ergenlerin Kaygı Puanlarının Karşılaştırılması

Duygusal istismara uğramış ergenlerle, duygusal istismara uğramamış ergenlerin kaygı düzeyleri arasında bir fark olup olmadığını anlamak için bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır.

Tablo 10. Duygusal İstismar Durumuna Göre Kaygı Puanı Bağımsız Gruplar T-Testi Farkı

Puan	Duygusal İstismar Durumu	n	X	Ss	t	sd	p
Kaygı Puanı	Duygusal İstismar Var	124	18.41	4.22	11.273	261	0.000
	Duygusal İstismar Yok	139	10.57	6.65			

Bağımsız gruplar t-testi analizinden elde edilen bulgulara göre, duygusal istismara uğramış ergenlerde kaygı puanı ($X=18.41$, $Ss=4.22$) duygusal istismara uğramamış ergenlerdeki kaygı puanından ($X=10.57$, $Ss=6.65$) yüksektir: $t_{(261)} = 11.27$, $p<0.01$.

3.2.3. Katılımcıların Cinsiyetleri ile Algıladıkları Duygusal İstismar

Arasındaki Farkın Araştırılması

Algılanan istismar düzeyinin cinsiyete göre değişip değişmediğini anlamak için Ki-kare testi kullanılmıştır.

Tablo 11. Duygusal İstismar Durumuna Göre Cinsiyetler Arası Ki-Kare Testi Farkı

Cinsiyeti		Duygusal İstismar Durumu		Toplam
		Duygusal İstismar Var	Duygusal İstismar Yok	
Kız	n	73	80	153
	%	47.7	52.3	100,0
Erkek	n	51	59	110
	%	46.4	53.6	100,0
Toplam	n	124	139	263
	%	47.1	52.9	100,0
		Değer	sd	p
Ki-Kare Testi		0.047	1	0.829

Ki-kare testi analizinden elde edilen bulgulara göre, kızlar ile erkekler arasında duygusal istismara uğrama durumu açısından, bir fark çıkmamıştır: $\chi^2_{(1)} = 0.047$, $p > 0.05$. Buna göre, kız ergenler ile erkek ergenler aynı düzeyde duygusal istismara uğruyor olarak görülmektedir; bu düzey kızlarda %47.7 erkeklerde %46.4'tür.

3.2.4. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumu ile Algıladıkları

Duygusal İstismar Arasındaki Farkın Araştırılması

Katılımcıların algıladıkları duygusal istismar düzeyinin, annelerinin eğitim durumuna göre değişip değişmediğini anlamak için Ki-Kare testi kullanılmıştır

Tablo 12. Duygusal İstismar Durumuna Göre Anne Eğitim Grupları Arası Ki-Kare Testi Farkı

Anne Eğitimi		Duygusal İstismar Durumu		Toplam
		Duygusal İstismar Var	Duygusal İstismar Yok	
İlkokul	n	47	9	56
	%	83.9	16.1	100.0
Ortaokul	n	68	21	89
	%	76.4	23.6	100.0
Lise	n	1	75	76
	%	1.3	98.7	100.0
Üniversite ve üstü	n	1	33	34
	%	2.9	97.1	100.0
Toplam	n	117	138	255
	%	45.9	54.1	100.0
		Değer	sd	p
Ki-Kare Testi		152.078	3	0.000

Ki-kare testi sonuçlarına göre, duygusal istismara uğrama oranı, annelerin eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır: $\chi^2_{(3)} = 152.078$, $p < 0.01$. Buna göre, anne eğitim durumu düşük gruplarda duygusal istismara uğrama oranı (ilkokul

mezunlarında % 83.9, ortaokul mezunlarında % 76.4), anne eğitim durumu yüksek gruplara oranla (lise mezunlarında % 1.3, üniversite ve üstü mezunlarda % 2.9) daha yüksektir.

3.2.5. Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumu ile Algıladıkları

Duygusal İstismar Arasındaki Farkın Araştırılması

Katılımcıların babalarının eğitim durumu ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki olup olmadığını anlamak için Ki-Kare testi kullanılmıştır.

Tablo 13. Duygusal İstismar Durumuna Göre Baba Eğitim Grupları Arası Ki-Kare Testi Farkı

Baba Eğitimi		Duygusal İstismar Durumu		Toplam
		Duygusal İstismar Var	Duygusal İstismar Yok	
İlkokul	n	36	6	42
	%	85.7	14.3	100.0
Ortaokul	n	82	23	105
	%	78.1	21.9	100.0
Lise	n	1	67	68
	%	1.5	98.5	100.0
Üniversite ve üstü	n	1	42	43
	%	2.3	97.7	100.0
Toplam	n	120	138	258
	%	46.5	53.5	100.0
		Değer	sd	p
Ki-Kare Testi		157.242	3	0.000

Ki-kare testi sonuçlarına göre, duygusal istismara uğrama oranı, babaların eğitim düzeyine göre farklılaşmaktadır: $\chi^2_{(3)} = 157.242$, $p < 0.01$. Buna göre, baba eğitim durumu düşük gruplarda duygusal istismara uğrama oranı (ilkokul mezunlarında % 85.7, ortaokul mezunlarında % 78.1), baba eğitim durumu yüksek gruplara oranla (lise mezunlarında %1.5, üniversite ve üstü mezunlarda %2.3) daha yüksektir.

3.2.6. Katılımcıların Aile Gelir Düzeyleri ile Algıladıkları Duygusal İstismar Arasındaki Farkın Araştırılması

Katılımcıların algıladıkları duygusal istismar düzeyinin, ailelerinin gelir düzeyine göre değişip değişmediğini anlamak için Ki-Kare testi kullanılmıştır.

Tablo 14. Duygusal İstismar Durumuna Göre Aile Gelir Grupları Arası Ki-Kare Testi Sonuçları.

Aile Geliri		Duygusal İstismar Durumu		Toplam
		Duygusal İstismar Var	Duygusal İstismar Yok	
1.000 TL ve altı	n	83	20	103
	%	80.6	19.4	100.0
1.000 – 3.000 TL arası	n	40	64	104
	%	38.5	61.5	100.0
3.000 TL ve üzeri	n	1	55	56
	%	1.8	98.2	100.0
Toplam	n	124	139	263
	%	47.1	52.9	100.0
		Değer	sd	p
Ki-Kare Testi		95.599	2	0.000

Ki-kare testi sonuçlarına göre, farklı aile gelir gruplarına ait duygusal istismar düzeyleri arasında fark vardır: $\chi^2_{(2)} = 95.599$, $p < 0.01$. Buna göre, duygusal istismara uğrama oranı, aile geliri, 1.000 TL ve altı olan ergenlerde yüksek düzeyde (%80.6), 1.000 – 3.000 TL arası olan ergenlerde orta düzeyde (%35.5) ve 3.000 TL ve üzeri olan ergenlerde düşük (%1.8) düzeydedir; yani aile gelir düzeyi arttıkça duygusal istismara uğrama oranı düşmektedir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmada, duygusal istismara uğramış ergenler ile duygusal istismara uğramamış ergenlerin denetim odakları ve kaygı durumlarının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bunun yanı sıra, katılımcıların cinsiyetlerinin, anne ve babalarının eğitim durumlarının ve ailelerinin gelir düzeylerinin algıladıkları duygusal istismar üzerine bir etkisi olup olmadığı da araştırılmıştır.

Duygusal istismar konusunda toplumda yeterli bilinç gelişmemiştir. Çocuk eğitiminde bedensel cezadan daha yaygın bir şekilde duygusal ceza bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Duygusal istismarın tekrarlanması ve devam etmesinin nedenleri arasında bunun bir disiplin yöntemi olarak algılanması önemli rol oynamaktadır. Ülkemizde kültürel yapı içinde hem bedensel ceza hem duygusal ceza kabul görmektedir. “Babanın / öğretmenin vurduğu yerde gül biter”, “kızını dövmeyen dizini döver”, “Tekdirle uslanmayanın hakkı kötüdür” gibi atasözleri ve öğretmene teslim edilen çocuk için söylenen “eti senin, kemiği benim” gibi deyimler, toplumumuzun fiziksel ve duygusal istismara geleneksel bakış açısını ele vermesi açısından dikkate şayandır.

Duygusal istismara uğramış ergenler ile uğramamış ergenlerin denetim odağı puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, duygusal istismara uğramış ergenler dış denetim odağına daha yakınken, duygusal istismara uğramamış ergenler iç denetim odağına daha yakındır. Bu sonuç, araştırmanın beklentisini desteklemiştir. Aynı şekilde, duygusal istismara uğramış ergenlerin kaygı puanlarının, duygusal istismara uğramamış ergenlerin kaygı puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ana babanın eğitim durumu ve ailelerin gelir düzeyleri, ergenlerin algıladıkları duygusal istismar üzerinde etkili olmuştur; öte yandan, katılımcıların algıladıkları duygusal istismar, cinsiyetlerine göre değişmemiştir.

Rotter'in tanımına göre denetim odağı, bireyin davranışları üzerinde kontrol sahibi olduğuna veya başkalarının kontrolü altında olduğuna dair bir beklentiye sahip olmasıdır. (Rotter ve ark., 1972). Cüceloğlu'na (1993a) göre de denetim odağının içten denetim ucuna yakın olan kişiler, yaşadığı olayların, çevrelerinde olup bitenlerin kendi denetimleri altında olduğuna ve yaşamlarını istedikleri yöne çevirebileceklerine inanmaktadırlar. Araştırmanın bulguları göz önüne alınarak denilebilir ki aileleri veya başka yetişkinler tarafından duygusal istismara uğramış ergenler kendi davranışları üzerine kontrole sahip olmadıklarına inandıkları için dış denetim odağına sahiptirler. Öte yandan, istismara uğramamış ergenlerin ise iç denetim odağına daha yakın olduğu görülmüştür

Araştırmanın iki ana probleminden diğeri ise, kaygı düzeyinin algılanan istismar düzeyine göre değişip değişmeyeceğidir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, duygusal istismara uğramış ergenlerin kaygı düzeylerinin, duygusal istismara uğramamış ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen

bu bulgu duygusal istismarın ergenlik dönemindeki etkilerinin incelendiği diğer araştırma bulgularıyla uyumludur (örn., Erkman ve Alantar, 1989; Siyez, 2003; Wolfe, Scott, Wekerle ve Pittman, 2001). Wolfe ve arkadaşlarının (2001) yaptığı çalışmaya göre, duygusal istismar algılayan ergenlerin kaygı ve depresyon puanı, duygusal istismar algılamayan ergenlerinkinden 7 kat daha fazladır. Siyez'in (2003) yaptığı çalışmada ise algılanan duygusal istismar ile kısa semptom envanterinin alt boyutlarından olan kaygı bozukluğu arasındaki anlamlı düzeyde korelasyon bulunmuştur.

Gülçür'ün (1996) yaptığı çalışmada Ankara'da yaşayan 18 – 67 yaşları arasında bulunan 155 kadının %89'unun, farklı şiddet türlerinden birisine en az bir defa maruz kaldığı bulunmuştur. Aynı çalışmada, duygusal, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmanın kaygının artışı ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yavuzer'in (2005) yaş ortalaması 16 olan gençlerle yaptığı bir çalışmada gençler anne babalarının beklentilerini aşırı yüksek bulmakta, kendilerine yeterince özgürlük tanınmadığını, her şeye aşırı müdahale edildiğini, özel yaşamlarına gereken duyarlılığın gösterilmediğini, kendilerinin haksızca eleştirilip azarlandığını ve kendilerine çocukça muamele yapıldığını düşündükleri bulunmuştur. Ergenin anne ve babası tarafından eleştirilmesi, reddedilmesi, aşağılanması, yıldırılması, küçük görülmesi gibi duygusal istismar davranışları içine giren tutumlara maruz kalması, ergenin özel bir kimlik oluşturma, bağımsızlık kazanma, kendi değer yargılarını belirleme, yaşlılarıyla tatmin edici ilişkiler içerisine girme ve bir birey olarak başkalarının duygu ve düşüncelerini paylaşma ve anlama çabalarını olumsuz etkilediği, bütün bunların da kaygıyı arttırdığı düşünülebilir.

Araştırmanın alt problemlerinden ilki, katılımcıların cinsiyetleri ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki olup olmadığıdır. Sonuçlara bakıldığında, bu iki değişken arasında bir ilişki bulunamamıştır. Ana baba, kız ve erkek çocuklarıyla farklı iletişim kurarlar. Geleneksel ailelerde erkek çocuklarına daha fazla değer verilir ve toplumun hemen her kesiminde erkek çocuklar, kız çocuklara oranla daha dışa dönük ve bağımsız yetiştirilir (Kulaksızoğlu, 2004). Bu açıdan bakıldığında kız çocukların, erkek çocuklara nazaran daha fazla duygusal istismara uğradıklarını söyleyebiliriz. Ancak erkek çocuklarına, çalışma, para kazanma, eş seçme, ailenin bütünlüğünü koruma ve evi yönetme gibi konularda daha ağır sorumluluklar verilmektedir. Ana babanın bu sorumluluklarını üstlenmeye hazır olmayan ergen için bu tip beklentiler duygusal istismar oluşturabilir. Bu nedenle ana babaların her iki cinsiyete de istismar uyguladıkları söylenebilir. Bizim bulgumuz da algılanan istismarda cinsiyet farkının olmadığını göstermiştir; böyle bir sonuç, literatürle uyumludur (Örn., Yalçın, 2007 gibi). Literatürde bu faktörün etkisini araştıran araştırma sonuçları da aynı yöndedir (Örn., Alantar, 1989; Baltaş ve Baltaş, 1999; Çeşmeci, 1995; İşmen 1993; Karaca, 2001; Siyez, 2003; Taşdelen, 1995; Uzun, 2002; Yalçın, 2007 gibi).

Araştırmanın alt problemlerinden bir diğeri, katılımcıların anne ve babalarının eğitim düzeyi ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki olup olmadığının saptanmasıdır. Sonuçlara göre, hem annenin hem de babanın eğitim düzeyi ile ergenin algıladığı duygusal istismar arasında bir ilişki bulunmuştur. Ana babanın eğitim düzeyi arttıkça algılanan duygusal istismarın azaldığı görülmüştür. Söz konusu bulgu literatürle uyumludur. Örn., Kars'ın (1999) yaptığı bir araştırmada da

ana babanın eğitim düzeyi ile çocuk istismarı arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur. Başbakanlık Aile Araştırma kurumu'nun, (1998), Bahçecik ve Kavaklı'nın (1994), Paavilainen ve arkadaşlarının (2001) ve Güler ve arkadaşlarının (2002) yaptığı araştırmalara göre, annenin eğitim düzeyi azaldıkça çocuklarına karşı istismar ve ihmal davranışının arttığı bulunmuştur.

Anne babanın eğitim düzeyi ile istismar arasındaki ilişki literatür daima aynı yönde değildir; hatta çelişkili sonuçlar da bulunmuştur. Örn., Uzun'un (2002) yaptığı araştırmada annenin eğitim düzeyi ile duygusal istismar arasında bir ilişki bulunamazken, babanın eğitim düzeyi ile duygusal istismar arasında bir ilişki bulunmuştur. Vardar'ın (1994) yaptığı araştırmada ise tersine, ergenlerin algıladıkları duygusal istismar ile annenin eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunurken, babanın eğitim düzeyi ile duygusal istismar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bulut (1996) ise farklı eğitim düzeyindeki annelerle yaptığı çalışmada anne ile çocuk istismarı ve ihmali arasındaki ilişkinin, bu annelerin geçmişte ya da hâlen başkaları tarafından istismar edilip edilmediğiyle ilişkili olduğu sonucuna varmıştır.

Bu sonuçlara bakarak, lise ve üzeri okullardan mezun olan ana babaların, lise ve altı okullardan mezun olan ana babalara göre çocuklarına daha az duygusal istismar uyguladıklarını söyleyebiliriz. Bu bulguyu şöyle yorumlayabiliriz: Eğitim düzeyi düşük olan ana babaların iş olanakları daha kısıtlı olduğu için daha fazla çalışmaları gerekir ve bu durum daha fazla strese neden olarak çocuklarına gösterecekleri hoşgörüyü azaltıyor olabilir. Güler ve arkadaşlarının (2002) bulgusu böyle bir yorumu destekler niteliktedir: Eğitim düzeyi ve ekonomik durumu düşük ve

çekirdek aile üyesi olan 35 yaş üzerindeki annelerin fiziksel istismar ve ihmal davranışı, eğitim düzeyi ve ekonomik durumu yüksek annelere göre daha fazladır.

Araştırmanın alt problemlerinden sonuncusu, katılımcıların ailelerinin gelir düzeyi ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki olup olmadığının belirlenmesidir. Sonuçlara göre, katılımcıların ailelerinin gelir düzeyi ile algıladıkları duygusal istismar arasında bir ilişki vardır. Bu değişken aynı zamanda ana babanın öğrenim düzeyi ile algılanan duygusal istismar arasındaki farklılığı destekler bir nitelik taşımaktadır (Örn., Bulut, 1996; Güler ve ark., 2002; İzmirli, 2000; Lindell ve Svedin, 2001; Siyez, 2003 gibi).

Siyez'in (2003) yaptığı araştırma sonucu da bu yöndedir. Güler ve arkadaşlarına (2002) göre, ekonomik durumunu 'iyi' olarak ifade eden annelere kıyasla, ekonomik durumunu 'orta' ve 'kötü' olarak ifade eden annelerin daha fazla şiddet davranışı gösterdikleri belirlenmiştir. Güneş ve arkadaşlarının (2000), İzmirli'nin (2000) ve Lindell ve Svedin'in (2001) yaptığı araştırmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Araştırmamızın bulgularına göre ailelerinin gelir düzeyleri ortalamasının altında olan ergenlerin algıladıkları duygusal istismar oranı daha yüksektir. Söz konusu bu bulgu literatürle tutarlıdır. Ergenin ailesinin gelir düzeyinden kaynaklanan ihtiyaçlarının karşılanmamasındaki yetersizliğin bu duruma neden olduğu düşünülebilir. Nitekim ailenin parasal sorunları çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanamayarak ihmal edilmesine neden olmaktadır.

Araştırmanın örnekleminin sadece Bartın iliyle sınırlı olması ve katılımcıların cinsiyet açısından eşit olmaması (Kadın 153 – Erkek 110), bu araştırmanın başlıca

sınırlılıkları olarak görülebilir. Bu nedenle, özellikle denetim odağının duygusal istismar düzeyine göre farklılaşması bulgusu, literatürde daha önce araştırılmamış bir ilişki olduğu için, daha geniş ve cinsiyet açısından dengelenmiş örneklerle tekrarlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adler, A. (2000). *İnsan tabiatını tanıma*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akboy, R. (1991). *Öğretmen adaylarında durumluk – sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması ve kaygı alanlarının saptanması*. İzmir: DEÜ, Buca Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Alantar, M. (1989). Psychological maltreatment; on attempt its definition by experts and its assessment among a group of adolescents. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Arda, S. (1991). *Milli eğitim bakanlığına bağlı son sınıfta okuyan erkek öğrencilerde kaygı düzeyi ile başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Psikoloji Bölümü Bitirme Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Arıciöğlü, A. (2003). *Sekizinci sınıf öğrencilerinin algıladıkları duygusal istismarın yordanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arkonaç, S. (1993). *Psikoloji. Zihin süreçleri bilimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Armağan, E. (2007). Çocuk ihmali ve istismarı: Psikoz tablosu sergileyen bir istismar olgusu. *New/Yeni Symposium Journal*, 4(45), 170-173.
- Aydın, B. (1997). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- Bahçecik, N., & Kavaklı, A. (1994). Çocuk istismarı ve ihmaliinde hemşirenin koruyucu sağlık hizmetlerinde ve tedavi edici kurumlardaki sorumluluğu. *Hemşirelik Bülteni*, 32(8), 45-52.
- Baltaş, A. (1998). *Üstün başarı*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 15. Baskı.
- Baltaş, A., & Baltas, Z. (1999). *Kolej ve anadolu liselerine giriş sınavlarına hazırlanan öğrencilerin duygusal istismarı, çocuk istismarı ve ihmali*. (Derleyenler: Konaç, E., Gürkaynak, İ. & Egemen, A.). Ankara: Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi.

- Bandura, A. (1965). Influences of models reinforcement contingencies on the acquisition of imitative responses. *Journal Of Personality and Social Psychology, 1*, 589-595.
- Başaran, B. I. (1999). *Zihinsel, görme ve işitme özürlü çocuklara eğitim veren özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). *Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet*. Ankara. 2. Cilt, 56, 381-387.
- Bayhan, P. (1998). Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 8, 24.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N., & Güneysu, S. (1999). *4 – 12 yaşları arasında 16100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme*. Ankara: Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi. 9-11.
- Bingham, M. J. (2006). Protecting victims by working and the system and within the system: Statutory protection for emotional abuse in domestic violence context. *North Dakota Law Review, 81*, 837.
- Branstetter, A.S., Bower, H., Komien, J., & Amass, L. (2007). A history of sexual, emotional or physical abuse predicts adjustment during opioid maintenance treatment. *Journal of Substance Abuse Treatment*.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, I. (1996). *Genç anne ve çocuk istismarı*. Ankara: Bizim Büro.
- Cansever, A. (2003). *Anksiyete bozuklukları*. Ankara: GATA Psikiyatri Ana Bilim Dalı Psikiyatri Ders Notları.
- Chubb, N. H. F., Fertman, C. I. & Ross, J. L. (1997). Adolescent self – esteem and locus of control: A longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence, 32(125)*, 113-129.
- Claussen, A., & Crittenden, P. (1991). Physical and psychological maltreatment: Relations among types of maltreatment. *Child Abuse & Neglect, 15*, 5-18.
- Cüceloğlu, D. (1993a). Dıştan denetimli kişi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 30*, 4-5.
- Cüceloğlu, D. (1993b). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 4. Basım.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İçimizdeki çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Çakmaklı, K. (1991). *Aileler için sosyal hizmet*. İstanbul: T. C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Çakmaklı, K. (1999). *Çocuk psikiyatrisinde aile ile çalışmak*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Çankaya, Ö. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinde sınav kaygısı, benlik saygısı ve akademik başarı ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: ODTÜ.
- Çeşmeci, M. (1995). Further reliability and validity of the perception of psychological maltreatment inventory for adolescents. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Dağ, İ. (1991). Rotter'in iç – dış kontrol odağı ölçeğinin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. Ankara: *Psikoloji Dergisi*, 26(7). 11-12.
- Dikeçligil, B., & Çiğdem, A. (1991). *Aile yazıları III*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları. 2. Basım.
- Doğan, İ. (2004). *Toplum ve eğitim sorunları üzerinde felsefi ve sosyolojik tahliller*. 1.Baskı, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Dönmez, A. (1983). Denetim odağı (locus of control) ve çevre büyüklüğü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(16).
- Dönmez, A. (1985). Denetim odağı (locus of control). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1-2(18). 31-36.
- Dönmez, A. (1986). Denetim odağı: Temel araştırma alanları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1-2(19).
- Dursunkaya, D. (2006). *İstismar ve çocuk ruh sağlığı, çocuk istismarı ve ihmaline multidisipliner yaklaşım*. Ankara: Sosyal Pediatri.
- Elliot, A. J., & Peterson, L. W. (1993). Maternal sexual abuse of male children. When to suspect and how to uncover it. *Postgraduate Medicine*, 94, 169-172.
- Erkman, F. (1991). Çocukların duygusal ezimi. *Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi*, Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Erkman, F. (1999). *Çocukların duygusal ezimi. Çocuk istismarı ve ihmali*. Ankara: Pelin Ofset.
- Ertübey- Kurt C. (1990). Bir denetim odağı ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. 5. *Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji – Seminer Dergisi Özel Sayısı*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

- Eryiğit, S. (2004). *Turkish adolescents level of psychological adjustment in relation to adolescents perception of parental psychological maltreatment*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Fidan, N. (1996). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Fleming, J. (1998). Childhood sexual abuse: An update. *Current Opinion in Obstetrics and Gynecology*, 10, 383-386.
- Gander, M., & Gardiner, M. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Yayıma Hazırlayan: Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Geçtan, E. (1984). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Maya Yayınları.
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 13. Baskı.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 5. Basım.
- Gemalmaz, H. B. (2005). *Avrupa insan hakları sözleşmesi'nde ve Türk hukukunda çocuğun bedensel cezaya karşı korunması*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse & Neglect*, 26, 697-714.
- Goleman, D. (1996). *Duygusal zeka*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Göğayaz, S. (2001). *Ergenlerde öğretmenlerine yönelik duygusal istismar algısının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gökler, I. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali: Erken dönem stresin nörobiyolojik gelişime etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9, 47-57.
- Green, A. (1996). Child sexual abuse and incest. A Comprehensive Textbook 2nd ed. Baltimore, MA: Williams&Wilkins. *Child & Adolescent Psychiatry*. 1041-1048.
- Gülaçtı, F. (1991). *Üniversite öğrencilerinin insan doğasına ilişkin tutumları, içten veya dıştan denetimli olma ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülçür, L. (1996). *Ankara Araştırması, Sıcak yuva masalı, aile içi şiddet ve cinsel taciz*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., & Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar / ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 24, 128-134.
- İşeri, E. (2006). *Duygusal istismar, çocuk istismarı ve ihmali multidisipliner yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- İşmen, E. (1993). *Duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyesine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İzmirli, M., Sur, H., & Polat, N. (2000). Çocuğa karşı dayak olgusu ve çocuk istismarı. *Çocuk Forumu Dergisi*, 3(1), 37- 49.
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: physical and emotional abuse and neglect. *Journal of The American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 10(38), 1214-1222.
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. Ş. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-143.
- Karaca, N. (2001). *Duygusal istismara uğramış ergenlerin bazı kişilik özelliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Kars, Ö. (1994). Çocuk istismarı ve sosyal hizmet. Ankara: 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları. 47.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kars, Ö. (1999). *Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri ve okul başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M., & Finkelhor, D. (1993). *Impact of sexual abuse on children*. *Psychological Bulletin*, 113, 164-180.
- Kendall-Tackett, K. (2002). The health effects of child abuse: four pathways by which abuse can influence health. *Child Abuse Neglect*, 26, 715-729.
- Konanç, E., Gürkaynak, İ. & Egemen, A. (ed). (1991). *Çocuk istismarı ve ihmali*. Ankara: Güneş Kitabevi.
- Korkut, F. (1991). *Yetiştirme yurdundaki öğrencilerle gestalt yaklaşımına dayalı olarak yapılan bireysel danışmanın sürekli kaygı ve denetim odağı üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Kozcu, Ş. (1989). Çocuk istismarı ve ihmali. İzmir: *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını*, 63.
- Kozcu, Ş. (1991). Çocuk istismarı ve ihmali. Ankara: Aile Yazıları.
- Köknel, Ö. (1982). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2. Baskı.
- Köknel, Ö. (1987). *Kaygı çağında stres*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö. (1997). *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 6. Basım.
- Kuzgun, Y. (1991). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Lewis, D. O. (1992). From abuse to violence: psychophysiological consequences of maltreatment. *Journal of The American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 31, 383-391.
- Lindell, C., & Svedin, C. G. (2001). Physical child abuse in Sweden: A study of police reports between 1986 and 1996. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 36(3), 150-157.
- Livingston, R. (1987). Sexually and physically abused children. *Journal of The American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 26, 413-415.
- Milli Eğitim Dergisi (MED). (2001). Sayı 151, Temmuz, Ağustos, Eylül.
- Mineka, S., & Zinbarg, R. (2006). A contemporary learning theory perspective on the etiology of anxiety disorders: It's not what you thought it was. *American Psychologist*, 61(1), 10-26.
- Newbegin, I. & Owens, A. (1996). Self-Esteem and anxiety in secondary school achievement. *Journal of Social Behavior & Personality*, 11(3), 521-530.
- Njus, D. M., & Brockway, J. H., (1999). Perceptions of competence and locus of control for positive and negative outcomes. *Personality and Individual Differences*, 26, 531-548.
- Nunn, G. D. (1987). Concurrent validity between children's locus of control and attitudes toward home, school and peers. *Educational and Psychological Measurement*, 47, 1087-1089.
- Nurcombe, B. (2000). Child sexual abuse I: Psychopathology. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 34, 85-91.

- Öner, N., & LeCompte, A., (1985). *Durumluk – sürekli kaygı el kitabı*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öner, N., (1989). *Sınav kaygısı envanteri el kitabı*. İstanbul: Yöret Yayını 1. Baskı.
- Öner, U. (1987). *Benlik gelişimine ilişkin kavramlar, ergenlik psikolojisi*. (Derleme: B. Onur). Ankara: Hacettepe – Taş Kitapçılık.
- Ören, N. (1989). Üniversite öğrencilerinin denetim odağı ile kendini kabul değerleri arasındaki ilişkiler. Erzurum: *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*.
- Özcan, K. (2009). *Yetişkin bireylerin algılanan duygusal istismar düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdoğan, B. (2000). *Çocuk ve oyun çocuğa oyunla yardım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özer, A. K. (1990). *Sınav ve sınanma kaygısı*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özmen, S. K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. Ankara: *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 32.
- Öztaş, B. (1990). Halk sağlığı açısından stres. 2. *Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Özet Kitabı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda duygusal istismar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Paavilainen E., Astedt-Kurki, P., Paunonen-Ilmomen, M., & Laippala, P. (2001). Risk factors of child maltreatment within the family: Towards a knowledgeable base of family nursing. *International Journal of Nursing Studies*, 38(3), 297-303.
- Phares, E. Jerry. (1976). *Locus of control in personality*. USA: Kansas State University, General Learning Pres.
- Pelkovitz, D., Kaplan S., Goldenberg B., Mandel, F., Lehane, J., & Guarrera, J. (1994). Post-traumatic stress disorder in physically abused adolescents. *Journal American Academy Child and Adolescent Psychiatry*, 33, 305-312.
- Pirinççi, L. N. (2009). Lise öğrencilerinin mükemmeliyetçilik düzeyleri ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Pizarro, R. A., & Billick S. B. (1999). Current issues in child abuse. *Curr Opin Pediatrics*, 12, 665-668.

- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Polat, O. (2006). *Dövme beni*. İstanbul: Sokak Çocukları Rehabilitasyon Derneği Yayınları.
- Robin, M. (1991). *The social construction of child abuse and false allegations*. New York: The Haworth Press.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monograph*, 80.
- Rotter, J. B. (1990). Internal vs. external control of reinforcement: A case history of variable. *American Psychology*, 45(4), 489-493.
- Rotter, J. B., June, E. C., & Phares, E. J. (1967). Belief, social attitudes and behaviour: A social learning analysis. *Cognition Personality and Clinical Psychology*, 1, 335-340.
- Rotter, J. B., June, E. C., & Phares, E. J. (1972). *Applications of social learning theory of personality*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Sagan, E. (2003). *Freud, kadınlar ve ahlak: İyi ve kötünün psikolojisi*. (çev: Gökçe Metin). İzmir: İlya Yayınevi.
- Sargın, N. (1990). *Lise 1. ve 3. sınıf öğrencilerinin durumluk sürekli kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Savaşır, I., & Şahin, H. N. (1997). *Bilişsel davranışçı terapilerde değerlendirme: sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Savi, F. (1999). *Ergenlerde duygusal istismar ile benlik algısı ve genel kaygı düzeyi arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Sayar, K. (2000). Varoluşçu psikoloji açısından anksiyete. *Yeni Symposium*, 38 (2), 45.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2001). (Çev. Aslay, Y.). *Modern psikoloji tarihi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1. Baskı.
- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Soner, O. (1995). *Aile uyumu, öğrenci özgüveni ve akademik başarı arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Strickland, B.R. (1989). Internal - external control expectancies. *American Psychologist*, 44(1), 1-12.
- Şahin, M. (1985). *Başarı düzeyi farklı üç grup lise öğrencisinin kaygı düzeyi yönünden karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Şahin, N. H. (1994). *Stresle başa çıkma*. Ankara: Türk Psikologlar Dergisi Yayınları.
- Şahiner, Ü. M., Yurdakök, K., & Kavak, U. S. (2001). Tıbbi açıdan çocuk istismarı. *Katkı Pediatri Dergisi*, 22, 276-285.
- Taner Y., & Gökler B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Taşdelen, N. (1995). Examination of the effects of perceived psychological maltreatment of mother on adolescent's self concept, emotional and behavioral problems and academic achievement. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Tercan, M. (1995). *Çocuğun ana-babası tarafından fiziksel istismarı ve ihmali*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Planlama Bölümü Yüksek Lisans Tezi.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.
- Uzun, Ş. (2002). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Ünal, F. (2008). Ailede çocuk istismarı ve ihmali. *TSA* 1(12), 15.
- Vardar, B. (1994). *The validity and reliability of the perception of psychological maltreatment inventory for adolescents*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Wolfe, D. A., Scott, K., Wekerle, C., & Pittman A. L. (2001). Child maltreatment: Risk of adjustment problems and dating violence in adolescence. *Journal American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 3(40), 282-289.

- Yalçın, S. (2007). Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile uyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yates, A. (1997). *Sexual abuse of children*. Washington: *American Psychiatric Press*.
- Yavuzer, H. (1995). *Ana baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2005). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (1988). *Lise öğrencilerinin içsel ya da dışsal denetimli oluşlarını etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, M., Sezen, A., & Yenen, İ. (2007). İlahiyat fakültesi öğrencilerinde durumluluk sürekli kaygı düzeyleri ile akademik güdülenmeler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 213-239.
- Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınevi.
- 1989 Tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
- 5397 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu
- Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

Bu form Maltepe Üniversitesi Adli Psikoloji bölümü yüksek lisans öğrencisi İdil C. Öztep tarafından yapılan bir araştırma tezine aittir. Bu projeye katıldığınız için teşekkürler.

Araştırmada elde edilen sonuçların etkili olması ancak sizlerin, bu formu ve diğer testleri samimi bir şekilde cevaplamanızla mümkündür.

Vereceğiniz cevaplar, tek tek ele alınmayacak, proje sahibi dışında kimse tarafından görülmeyecektir.

Lütfen her soruyu cevapladığınızdan emin olunuz.

Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz?

Kız

Erkek

2. Yaşınız?

15

16

17

18

3. Annenizin eğitim durumu?

- Okur – yazar değil
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite
- Üniversite üstü

4. Babanızın eğitim durumu?

- Okur – yazar değil
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite
- Üniversite üstü

5. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?

- 1.000 tl ve altı
- 1.000 tl – 3.000 tl
- 3.000 tl ve üzeri

Ek 2. Duygusal İstismar Ölçeği

Sevgili Öğrenci,

Bu bölümde anne ve babanın sana yönelik davranış ve tutumları ile ilgili cümleler yer almaktadır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuduktan sonra bu ifadelerin annen ve baban için doğru olup olmadığını düşünün. Eğer ifade doğru ise (D), yanlış ise (Y) harfi koyunuz. Anne ve baba için ayrı sütunlar bulunmaktadır, lütfen unutmayınız.

Örneğin;

	ANNE	BABA
1. İyi şeyler yaptığımda beni över	(D)	(Y)

Bu örnekte olduğu gibi ifade annen için doğru ise (D), baban için yanlış ise (Y) harfi yazıyorsunuz.

Duygusal İstismar Ölçeği

NO.	İFADELER	ANNE	BABA
1.	İyi şeyler yaptığımda beni över.		
2.	Arkadaşlarımla sokakta oynamama izin vermez.		
3.	Benimle genellikle sevecen ve yumuşak bir ses tonuyla konuşur.		
4.	Başarılarımı pek önemsemez. Önemli başarılarımda ise “tabii ki başaracaksın, biz senin neyini eksik ediyoruz” der ve memnun olmaz.		
5.	Aile içi konuşmalara katılmamı istemez ve beni engeller.		
6.	Eve arkadaşlarımı getirmemden hoşlanır ve bu tür girişimlerimi destekler.		
7.	İlgim ve yeteneğim olmayan alanlarda (müzik, spor, v.b)		

	başarılı olmam için beni zorlar.		
8.	Beni dövdüğünde burnum veya başka bir yerim kanayabilir, kolum ve bacağım incinebilir hatta hastaneye gitmek gerekebilir.		
9.	Onunla her şey hakkında rahatlıkla konuşabilirim.		
10.	Benim isteklerime kardeşimin / ağabeyimin / ablamın veya başka çocukların istekleri kadar önem vermez.		
11.	İhtiyacım olan şeyleri almayı unuttur.		
12.	Açık davranmam ve duygularımı açıkça ifade etmem için beni destekler.		
13.	Bana kızdığında “seni geri zekâlı”, “aptal” veya “tembel” gibi kötü sözler söyler.		
14.	Vücudumun neresine vurduğuna dikkat etmeden beni döver.		
15.	Beni sevmediğini düşünüyorum.		
16.	Büyüdüğümü kabul etmez		
17.	“Bana gelecekte sen bakacaksın” der.		
18.	Onun dikkat çekmek için saldırgan davranışlar göstermem gerekir.		
19.	Bana neyin “iyi” neyin “kötü” olduğunu öğretir.		
20.	Beni sık azarlar ve bana bağırır.		
21.	Söz dinlemediğim zaman beni yalnız bırakmakla tehdit eder.		
22.	Hafta sonunda dahi sık sık akrabalarımıza yollar.		
23.	Çeşitli konularda ne düşündüğümü sorar ve fikirlerime saygı duyar.		
24.	Arkadaşlarımın veya başkalarının yanından beni utandırır.		
25.	Okul dışındaki çalışmalarında (folklor, spor, koleksiyon, v.b) gösterdiğim başarılarıma önem verir.		

26.	Benim çevresinde olmamı istemez ve bana kızar.		
27.	Bazı derslerim o kadar da iyi değil ama o benden okul birincisi olmamı ve devamlı çalışmam gerektiğini söyler.		
28.	Başarılarımı küçümser.		
29.	Toplum kurallarına uymayan davranışlarıma tepkisiz kalır ve beni cezalandırmaz.		
30.	Beni umursamadığını düşünüyorum.		
31.	Bütün ödevlerimi birlikte yaparız.		
32.	Arkadaşlarımla birlikte olmamı, eğlenmemi engeller.		
33.	Sevdiğim / istediğim şeyleri almak veya istediği bir şeyi yaptırmak için “şunu yaparsan istediğini alacağım” der.		
34.	Bana çirkin ve kötü adlar takar.		
35.	Yapamayacağımı düşündüğü için, evde hiçbir sorumluluk vermez.		
36.	Beni dövdüğünde vücudumda yara izi kalır.		
37.	Sırlarımı başkasına söylemekle tehdit eder.		
38.	Beni kucaklayıp öpmez.		
39.	Benimle beraber olmaktan hoşlandığını söyler.		
40.	Beni diğer çocuklardan daha başarılı olmaya zorlar.		
41.	Yaramazlık yaptığımda, ceza olarak beni odaya, tuvalete veya bodruma kapatır.		
42.	Beni dövmek, öldürmek ve terk etmekle tehdit eder.		
43.	Aileme yardım için beni okul dışında ve tatil günlerinde çalışmaya zorlar.		
44.	Sevgi gösterilerinde bulunduğumda beni tersler veya reddeder.		
45.	Çabuk büyüyüp, kendi başımın çaresine bakmam gerektiğini söyler durur.		

46.	Şiddet filmlerini seyretmeme izin verir.		
47.	Ne yaparsam yapayım onu memnun edemem.		
48.	Kardeşimi / ablamı / ağabeyimi veya başka çocukları benden daha çok sever.		
49.	Beni sevdiğini hiç söylemez.		
50.	Okul faaliyet ve gezilerine katılmamı engeller.		
51.	Her yanlış hareketimde sen adam olmayacaksın, nedir senden çektiğim diyerek beni eleştirir.		
52.	Kendi yapabileceği en kolay işi bile benim yapmamı bekler.		
53.	Beni sopayla veya bir başka şeyle döver.		
54.	Çevreme ve arkadaşlarıma karşı saldırgan tavırlarımı ödüllendirir.		
55.	Tüm uyarılara rağmen aynı hatayı yaptığım zaman son çare olarak beni döver.		
56.	Ben yokmuşum gibi davranır ve beni dikkate almaz.		
57.	Yemek ve giyecek ihtiyacım dışındaki ihtiyaçlarımı karşılamaz.		
58.	Beni sık sık döver.		
59.	(Anne – baba) kavgalarında beni taraf tutmaya zorlar.		

Ek 3. Kısa Semptom Envanteri

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtiler ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin **SİZDE BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAR OLDUĞUNU** yandaki bölmede uygun olan yere (X) işareti koyarak belirtin. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin.

Yanıtlarımızı aşağıdaki ölçeğe göre değerlendirin;

Bu belirtiler son bir haftadır sizde ne kadar var?

0: Hiç yok

1: Biraz var

2: Orta derecede var

3: Epey var

4: Çok fazla var

Kısa Semptom Envanteri

Bu belirtiler son bir haftadır sizde ne kadar var?

1. Sinirlilik ve titreme hali	0	1	2	3	4
2. Baygınlık, baş dönmesi	0	1	2	3	4
3. Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	0	1	2	3	4
4. Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	0	1	2	3	4
5. Olayları hatırlamada güçlük	0	1	2	3	4

6. Çok kolay öfkelenme	0	1	2	3	4
7. Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	0	1	2	3	4
8. Açık yerlerden korkma duygusu	0	1	2	3	4
9. Yaşamınıza son verme düşünceleri	0	1	2	3	4
10. İnsanların çoğuna güvenilmeyeceği hissi	0	1	2	3	4
11. İştahta bozulmalar	0	1	2	3	4
12. Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	0	1	2	3	4
13. Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	0	1	2	3	4
14. Başka insanlarla beraberken bile yalnız hissetmek	0	1	2	3	4
15. İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek	0	1	2	3	4
16. Yalnızlık hissetmek	0	1	2	3	4
17. Hüzünlü, kederli hissetmek	0	1	2	3	4
18. Hiçbir şeye ilgi duymamak	0	1	2	3	4
19. Ağlamaklı hissetmek	0	1	2	3	4
20. Kolayca incinebilme, kırılabilme	0	1	2	3	4
21. İnsanların sizi sevmediğine, kötü davrandığına inanmak	0	1	2	3	4
22. Kendini diğerlerinden daha aşağı görme	0	1	2	3	4
23. Mide şikayetleri, bulantı	0	1	2	3	4
24. Başkalarının sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu	0	1	2	3	4
25. Uykuya dalmada güçlük	0	1	2	3	4
26. Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etmek	0	1	2	3	4
27. Karar vermede güçlükler	0	1	2	3	4

28. Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkmak	0	1	2	3	4
29. Nefes darlığı, nefes alamama hissi	0	1	2	3	4
30. Sıcak, soğuk basmaları	0	1	2	3	4
31. Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak	0	1	2	3	4
32. Kafanızın “bomboş” kalması	0	1	2	3	4
33. Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar olması	0	1	2	3	4
34. Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiği	0	1	2	3	4
35. Gelecekle ilgili umutsuz duygular	0	1	2	3	4
36. Konsantrasyon (dikkati bir şey üzerinde toplama) güçlüğü	0	1	2	3	4
37. Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	0	1	2	3	4
38. Kendini gergin ve tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
39. Ölmek ve ölüm üzerine düşünceler	0	1	2	3	4
40. Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	0	1	2	3	4
41. Bir şeyleri kırma, dökme isteği	0	1	2	3	4
42. Başkalarının yanındayken yanlış bir şey yapmamaya çalışmak	0	1	2	3	4
43. Kalabalıkta rahatsızlık duymak	0	1	2	3	4
44. Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	0	1	2	3	4
45. Dehşet ve panik nöbetleri	0	1	2	3	4
46. Sık sık tartışmaya girmek	0	1	2	3	4
47. Yalnız bırakıldığında / kalındığında sinirlilik hissetmek	0	1	2	3	4
48. Başarılarınız için diğerlerinden yeterince takdir görmemek	0	1	2	3	4

49. Yerinde duramayacak kadar tedirginlik hissetmek	0	1	2	3	4
50. Kendini değersiz görmek / değersizlik duyguları	0	1	2	3	4
51. Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu	0	1	2	3	4
52. Suçluluk duyguları	0	1	2	3	4
53. Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri	0	1	2	3	4

Ek 4. Rotter Denetim Odağı Ölçeği

Bu anket, toplumumuzdaki bazı önemli olayların farkı insanları etkileme biçimini bulmaya amaçlamaktadır. Her maddede “a” ya da “b” harfiyle gösterilen iki seçenek bulunmaktadır. Lütfen, her seçenek çiftinde sizin kendi görüşünüze göre gerçeği yansıttığına en çok inandığınız cümleyi (yalnız bir cümleyi) seçiniz.

Seçiminizi yaparken, seçmeniz gerektiğini düşündüğünüz ve / ya da doğru olmasını arzu ettiğiniz cümleyi değil, gerçekten daha doğru olduğuna inandığınız cümleyi seçiniz. Bu anket bazı durumlara ilişkin, kişisel inançlarla ilgilidir, bunun için “**doğru**” ya da “**yanlış**” cevap diye bir durum söz konusu değildir.

Bazı cümleler sizin (statünüze) durumunuza uygun olmayabilir. Ancak bu anket genel amaçlı olduğu için kendinizi ilgili maddede belirtilen durumda algılamaya çalışarak “onun yerinde ben olsaydım” şeklinde düşünerek seçiminizi yapınız.

Bazı maddelerde her iki cümleye de inandığınızı ya da hiçbirine inanmadığınızı düşünebilirsiniz. Böyle durumlarda kendi görüşünüz açısından gerçeğe uygun olduğuna daha çok inandığınız cümleyi seçiniz seçim yaparken her bir cümle için bağımsız karar veriniz; önceki tercihlerinizden etkilenmeyiniz.

Rotter Denetim Odağı Ölçeği

1.	a) Ana babaları çok fazla cezalandırdıkları için çocuklar çok problemlili oluyor. b) Günümüz çocuklarının çoğunun problemi, ana-babaları tarafından aşırı serbest bırakılmalarıdır.
2.	a) İnsanların yaşamındaki mutsuzlukların çoğu biraz da şanssızlıklarına bağlıdır. b) İnsanların talihsizlikleri yaptıkları hataların sonucudur.
3.	a) Savaşların başlıca nedenlerinden biri, halkın siyasetle yeterince ilgilenmemesidir. b) İnsanlar savaşı önlemek için ne kadar çaba harcarsa harcasın, her zaman savaş olacaktır.

4.	a) İnsanlar bu dünyada hak ettikleri saygıyı er geç görürler. b) İnsan ne kadar çabalarsa çabalasın ne yazık ki değeri genellikle anlaşılmaz.
5.	a) Öğretmenlerin öğrencilere haksızlık yaptığı fikri saçmadır. b) Öğrencilerin çoğu, notların tesadüfî olaylardan etkilendiğini fark etmez.
6.	a) Koşullar uygun değilse insan başarılı bir lider olamaz. b) Lider olamayan yetenekli insanlar, fırsatları değerlendirememiş kişilerdir.
7.	a) Ne kadar uğraşsanız da bazı insanlar sizden hoşlanmazlar. b) Kendilerini başkalarına sevdiremeyen kişiler, başkalarıyla nasıl geçinileceğini bilmeyenlerdir.
8.	a) İnsanın kişiliğinin belirlenmesinden en önemli rolü kalıtım oynar. b) İnsanların nasıl biri olacaklarını kendi hayat tecrübeleri belirler.
9.	a) Bir şey olacaksa eninde sonunda olduğuna sık sık tanık olmuşumdur. b) Ne yapacağıma kesin karar vermek kadere güvenmemekten daima daha iyidir.
10.	a) İyi hazırlanmış bir öğrenci için, adil olmayan bir sınav hemen hemen söz konusu olamaz b) Sınav sorulan derste işlenenle çoğu kez o kadar ilişkisiz oluyor ki çalışmanın anlamı kalmıyor.
11.	a) Başarılı olmak çok çalışmaya bağlıdır; şansın bunda ya hiç ya da çok küçük payı vardır. b) İyi bir iş bulmak, temelde, doğru zamanda doğru yerde bulunmaya bağlıdır.
12.	a) Hükümetin kararlarında sade vatandaş da etkili olabilir. b) Bu dünya güç sahibi birkaç kişi tarafından yönetilmektedir. Ve sade vatandaşın bu konuda yapabileceği fazla bir şey yoktur.
13.	a) Yaptığım planları yürütebileceğimden hemen hemen eminimdir. b) Çok uzun vadeli planlar yapmak her zaman akıllıca olmayabilir, çünkü bir çok şey zaten iyi ya da kötü şansa bağlıdır

14.	a) Hiçbir yönü iyi olmayan insanlar vardır. b) Herkesin iyi bir tarafı vardır.
15.	a) Benim açımdan istediğimi elde etmenin talihle bir ilgisi yoktur. b) Çoğu durumda, yazı tura atarak da isabetli kararlar verebiliriz.
16.	a) Kimin patron olacağı genellikle, doğru yerde ilk önce bulunma şansına kimin sahip olduğuna bağlıdır. b) İnsanlara doğru şeyi yaptırmak bir yetenek işidir; şansın bunda payı ya hiç yoktur yada çok azdır.
17.	a) Dünya meseleleri söz konusu olduğunda çoğumuz, anlayamadığımız ve kontrol edemediğimiz güçlerin kurbanıyız. b) İnsanlar, siyasal ve sosyal konularda aktif rol alarak dünya olaylarını kontrol edebilirler.
18.	a) Birçok insan, rastlantıların yaşamlarını ne derece etkilediğinin farkında değildir. b) Aslında “şans” diye bir şey yoktur.
19.	a) İnsan, hatalarını kabul edebilmelidir. b) Genelde en iyisi insanın hatalarını örtbas etmesidir.
20.	a) Bir insanın sizden gerçekten hoşlanıp hoşlanmadığını bilmek zordur b) Kaç arkadaşınızın olduğu, ne kadar iyi olduğuna bağlıdır.
21.	a) Uzun vadede yaşamımızdaki kötü şeyler, iyi şeylerle dengelenir. b) Çoğu talihsizlikler yetenek eksikliğinin, ihmalin, tembelliğin ya da her üçünün birden sonucudur.
22.	a) Yeterli çabayla siyasal yolsuzlukları ortadan kaldırabiliriz. b) Siyasetçilerin kapalı kapılar ardında yaptıkları üzerinde halkın fazla bir kontrolü yoktur.
23.	a) Öğretmenlerin verdikleri notları nasıl belirlediklerini bazen anlamıyorum. b) Aldığım notlarla çalışma derecem arasında doğrudan bir bağlantı vardır.

24.	a) İyi bir lider, ne yapacaklarına halkın bizzat karar vermesini bekler. b) İyi bir lider herkesin görevinin ne olduğunu bizzat belirler.
25.	a) Çoğu kez başıma gelenler üzerinde çok az etkiye sahip olduğumu hissedirim. b) Şans ya da talihin yaşamında önemli bir rol oynadığına inanmam.
26.	a) İnsanlar arkadaşça olmaya çalışmadıkları için yalnızdırlar. b) İnsanları memnun etmek için çok fazla çabalamanın yararı yoktur, sizden hoşlanırsa hoşlanırlar.
27.	a) Okullarda atletizme gereğinden fazla önem veriliyor. b) Takım sporları kişiliğin oluşumu için mükemmel bir yoldur.
28.	a) Başıma ne gelmişse kendi yaptıklarımındandır. b) Yaşamımın alacağı yön üzerinde bazen yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum.
29.	a) Siyasetçilerin neden öyle davrandıklarını çoğu kez anlamıyorum. b) Yerel ve ulusal düzeydeki kötü idareden uzun vadede halk sorumludur.

Ek 5. Çocuk ve Ergenler İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

ÇOCUK VE ERGENLER İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN DİKKATLİCE OKUYUNUZ!!!

Aşağıdaki çalışmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Bu çalışmada yer almayı kabul etmeden önce çalışmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme sonrasında vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgilendirmeyi lütfen dikkatlice okuyup, aklınıza takılan her türlü soruyu bizlere sorunuz.

Duygusal istismarın, ergenlerin kaygı düzeylerini ve denetim odaklarını ne şekilde etkilediğini anlamak üzere bir araştırma yapmaktayız. Araştırmanın konusu Duygusal İstismara Uğramış Ergenlerin Denetim Odağı ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi'dir.

Araştırmanın Amacı:

Çocuk istismarı ve ihmali toplum sağlığı açısından önemli sorunlar olarak dikkat çekmektedir. Çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun duygusal yaşantısını ve kişiliğini direkt olarak etkilemekte, kaygı düzeyini yükseltmekte ve çocuğun ilerdeki yaşantısında sağlıklı bir kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir.

Araştırmanın temel amacı duygusal istismara uğramış ergenler ile duygusal istismara uğramamış ergenlerin, kaygı düzeyleri ve denetim odaklarını arasındaki ilişkinin saptanarak karşılaştırılmasıdır. Bu konuda bize, sizlerin yardımcı olabileceğine inanıyoruz.

Araştırmaya Katılım:

Bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Kararınızdan önce araştırma hakkında bilgi almak için bu formu okumanızı rica ediyoruz. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra, araştırmaya katılmak isterseniz bu formu imzalayınız.

Bu araştırma, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi tarafından desteklenmektedir. Katılımınız, araştırmanın başarısı için büyük önem taşımaktadır.

İzlenecek İşlem:

Eğer araştırmaya katılmayı kabul ederseniz, Psikolog İdil Cemre Öztep sizlere farklı soru formundan oluşan bir materyal dağıtacaktır. Bu materyal 4 anketten oluşmaktadır. Her soru formunun başında, soru formu için açıklamalar yer almaktadır.

Her birinizden alacağımız yanıtlar, bizi anlamak istediğimiz konuda daha da aydınlatacaktır. Bu nedenle soruları bir araya gelerek değil, ayrı ayrı doldurmanızı önemle rica ediyoruz.

Materyalin en başında yer alan kişisel bilgileriniz ve doldurduğunuz anket tamamen gizli tutulacaktır. Yanıtlarınızı araştırmacıdan başka kimse görmeyecektir. O yüzden materyal üzerine hiçbir şekilde adınızı yazmamanızı hatırlatırız.

Araştırmadan Beklenen Yarar:

Bu araştırmadan elde edilecek sonuçlar, duygusal istismara uğramış ergenler ile duygusal istismara uğramamış ergenlerin denetim odakları ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamamızı sağlayacaktır. Ayrıca sonuçlara göre, duygusal istismara uğramış ergenlerin kaygı düzeylerindeki değişimleri saptayarak bu süreçte onlara daha iyi destek vermemiz sağlanacaktır. Bu araştırma sonuçlarının size doğrudan bir katkı sağlayıp sağlamayacağını henüz bilmemekteyiz. Ancak, bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak sizleri daha iyi anlamamız ve ergen konusu üzerine uzmanlaşmış psikologlara bir yol göstermemiz olasıdır.

Katılımcının Beyanı:

Yukarıdaki bilgiler bana sözlü olarak açıklandı. Çalışma ile ilgili tüm sorularıma yanıtlar aldım. Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Bu formun imzalı ve tarihli bir kopyası bana verildi.

GÖNÜLLÜNÜN		İMZASI
ADI – SOYADI		
TARİH		

AÇIKLAMALARI YAPAN ARAŞTIRMACININ		İMZASI
ADI – SOYADI		
TARİH		

ONAM ALMA İŞLEMİNE TANIKLIK EDEN KURUM YETKİLİSİNİN		İMZASI
ADI – SOYADI		
TARİH		

Not: Araştırma sonrasında elde edilen sonuçlara yönelik bilgi almak isterseniz, bizimle iletişim kurabilirsiniz.

Psikolog İdil Cemre Öztep

Maltepe Üniversitesi Adli Psikoloji Yüksek Lisans

E-posta: idilcemre@gmail.com

ÖZ GEÇMİŞ

2003 yılında Özel Akın Koleji'ni bitirip, İstanbul Ticaret Üniversitesi Psikoloji bölümünde okumuş, “Dernekte Çalışan Gönüllülerin Kişilik Yapılarının İncelenmesi” isimli bitirme projesi ile 2007 yılında mezun olmuştur. 2007 yılında Maltepe Üniversitesi Adli – Klinik Psikoloji Anabilim Dalı'nda lisansüstü eğitimine başlamıştır.

Ders yılının bitimiyle Özel Bartın Psikoteknik Merkezi'nde çalışmak üzere, Bartın'a yerleşmiştir. Bu esnada Sakarya Viya Eğitim ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi'nde eğitici olarak da görev yapmıştır. Verdiği eğitimlerden bazıları; “Kadına Yönelik Şiddet”, “Beden Dili”, “Şiddet ve Suç”, “Mobbing”, “Aile İçi Şiddet”tir.

Öztoprak, eğitimi boyunca çeşitli seminer, kongre ve eğitimlere katılmıştır. Şu anda İstanbul Psikodrama Enstitüsü'nde psikodrama eğitimine devam etmekte ve alandaki gelişmeleri takip etmek amacıyla seminer ve eğitimlere katılmaya devam etmektedir.